

HENRIK IBSEN

(1828-1906)

ROSMERSHOLMAS

Keturių veiksmų pjesė

(1886)

Vertė

RIMA CIBUREVKINAITĖ

VEIKĖJAI

JOHANESAS ROSMERIS, Rosmersholmo šeimininkas, buvęs parapijos pastorius.

REBEKA VEST, gyvena Rosmerio namuose.

MOKYKLOS DIREKTORIUS KROLAS, Rosmerio svainis.

ULRIKAS BRENDELIS.

PEDERIS MORTENSGORDAS.

PONIA HELSET, Rosmersholmo namų ekonomė.

Veiksmas vyksta Rosmersholme, senoje dvaro sodyboje šalia nedidelio miestelio ant fjordo kranto, vakarų Norvegijoje.

PIRMAS VEIKSMAS

Rosmersholmo svetainė – erdvi, senoviška ir jauki. Dešinėje palei sieną stovi koklinė krosnis, papuošta žaliomis beržų šakelėmis ir lauko gėlėmis. Už jos matyti durys. Galinėje sienoje – dvivėrės durys į prieškambarį. Kairėje – langas, o priešais jį – stovas su gėlėmis bei augalais. Prie krosnies stovi stalas, sofa ir krėslas. Ant sienų kabo įvairių laikų pastorių, uniformuotų karininkų ir valstybės tarnautojų portretai. Langas atviras. Taip pat ir prieškambario durys bei durys į lauką. Už jų matosi senų medžių alėja, vedanti į kiemą. Vasaros vakaras. Saulė nusileidusi.

Rebeka Vest sėdi krėse prie lango ir vąšeliu neria didelį baltą vilnonį šalį, kuris jau beveik baigtas. Karts nuo karto žvilgteli pro langą tarp gėlių. Po kurio laiko iš dešinės pasirodo ponja Helset.

PONIA HELSET. Kaip manote, panele, gal jau pradėti dengti stalą vakarienei?

REBEKA VEST. Taip taip, galite. Pastorius turėtų netrukus pareiti.

PONIA HELSET. Ar panelei taip sėdint skersvėjis netraukia?

REBEKA. Taip, truputėlį. Gal galėtumėte uždaryti?

Ponja Helset eina link prieškambario durų, jas uždaro, tada prieina prie lango.

PONIA HELSET (*Prieš uždarydama pažvelgia į lauką*). Ar ten ne pastorius eina tolumoje?

REBEKA (*Staigiai*). Kur? (*Pašoka*). Taip, ten jis. (*Slepiasi už užuolaidos*). Pasitraukite. Nepasirodykime jam.

PONIA HELSET (*Atsitraukusi giliau į kambarį*). Tik pamanykit, panele, jis ir vėl suka pro malūną.

REBEKA. Ir užvakar pro ten ėjo. (*Žvelgia pro plyšį tarp užuolaidos ir lango rėmo*). Na, dabar pažiūrėsim...

PONIA HELSET. Ar išdrįs eiti per tiltelį?

REBEKA. Tą ir noriu pamatyti. (*Po akimirkos*). Ne. Apsisuko. Ir šiandien eina aplink. (*Pasitraukia nuo lango*). Didelis lankstas išeina.

PONIA HELSET. Dieve mano, tikrai. Bet pastoriui, be abejo, nelengva eiti per tą tiltelį. Kur nutinka tokie dalykai, ten...

REBEKA (*Padedama nérinį į šalį*). O jūs čia, Rosmersholme, ilgai nepamirštate mirusių.

PONIA HELSET. O aš, panele, manau, kad tai mirusieji ilgai nepamiršta Rosmersholmo.

REBEKA (*Žiūri į ją*). Mirusieji?

PONIA HELSET. Taip taip, kartais netgi rodosi, kad jie niekaip negali palikti gyvųjų ramybėje.

REBEKA. Kodėl taip manote?

PONIA HELSET. Na, aš tik žinau, kad tas baltas žirgas čia rodosi ne veltui.

REBEKA. O iš tikrųjų, kas gi ten per istorijos apie tą baltąjį žirgą, ponia Helset?

PONIA HELSET. Ak, neverta apie tai kalbėti. Jūs juk tokiais dalykais netikite.

REBEKA. O Jūs tikite?

PONIA HELSET (*Prieina ir uždaro langą*). Ak, panele, Jūs tik norite iš manęs pasijuokti. (*Pažvelgia į lauką*) Čia dabar! Ar ten ir vėl pastorius eina malūno keliu?

REBEKA (*Pažiūri*). Tas vyras? (*Prieina prie lango*) Ten juk direktorius!

PONIA HELSET. Nagi tikrai, direktorius.

REBEKA. Čia tai smagumėlis. Pamatysite, jis eina pas mus.

PONIA HELSET. Štai jis eina tiesiai per tiltelį. Nors ji ir buvo jo tikra sesuo. Na viskas, panele, einu dengti stalo vakarienei.

Išeina į dešinę.

Rebeka valandėlę stovi prie lango, tada nusišypso, pamojuoja ir linkteli sveikindamasi.

Pradeda temti.

REBEKA (*Prieina prie durų dešinėje ir pašaukia pro jas*). Brangioji ponia Helset, pasirūpinkite, prašau, kad ant stalo būtų kokių skanėstų. Juk Jūs turbūt žinote, ką direktorius mėgsta.

PONIA HELSET (*Už durų*). Gerai, panele, taip ir padarysiu.

REBEKA (*Atidaro prieškambario duris*). Nagi pagaliau aplankėte mus! Mielai prašom į vidų, brangusis direktoriau!

DIREKTORIUS KROLAS (*Prieškambaryje pastato lazdelę*). Ačiū. Tikrai nesutrukdysiu?

REBEKA. Jūs? Pasigėdytumėte taip sakyti!

KROLAS (*Užėina*). Jūs, kaip visada, tokia maloni. (*Apsidairo*) O Rosmeris turbūt viršuje, savo kabinete?

REBEKA. Ne, jis išėjęs pasivaikščioti. Šiandien užtruko kiek ilgiau nei visada. Bet turėtų grįžti bet kurią akimirką. (*Parodo į sofą*) O kol kas, prašau, prisėskite palaukti.

KROLAS (*Pasideda skrybėlę*). Širdingai dėkoju. (*Atsisėda ir dairosi aplink*) Negaliu patikėti, kaip gražiai išpuošėte senąją svetainę. Nuo viršaus iki apačios vien gėlės.

REBEKA. Rosmeris taip mėgsta gyvas, žydinčias gėles aplink save.

KROLAS. Man atrodo, Jūs ir pati mėgstate.

REBEKA. Tikra tiesa. Man jos taip skaniai kvepia. O juk anksčiau tekdavo atsisakyti šio malonumo.

KROLAS (*Sunkiai palinguoja galva*). Vargšėlė Beatė nepakentė kvapo.

REBEKA. Taip pat ir spalvų. Nuo jų ji jausdavosi visai sumišusi.

KROLAS. Taip taip, prisimenu. (*Linksmesne gaida*). Nagi, pasakokit geriau, kaip čia jums sekasi?

REBEKA. Na, čia viskas teka savo ramia, tykia vaga. Kiekviena diena beveik tokia pat kaip praėjusi. O Jūs? Kaip Jūsų žmona laikosi?

KROLAS. Ak, brangioji panele Vest, nekalbėkime apie mane. Šeimoje visad tai tas, tai tas negerai. O ypač kai gyvename tokiais laikais kaip šie.

REBEKA (*Po valandėlės, atsisėda į krėslą šalia sofos*). O sakykite, kodėl per visas vasaros atostogas nė kartelio pas mus neužsukote?

KROLAS. Na, juk nemandagu per dažnai brautis į svečius...

REBEKA. Kad Jūs žinotumėte, kaip mums Jūsų trūko...

KROLAS. ...o be to, juk buvau išvykęs...

REBEKA. Taip, tas pora savaičių. Važinėjote po liaudies susirinkimus?

KROLAS (*Linkteli*). Ir ką gi apie tai pasakysite? Ar būtumėte kada pagalvojusi, kad senatvėje tapsiu politiniu veikėju? Aš?

REBEKA (*Šypsosi*). Na, Jūs visada šiek tiek agituodavote, mielas direktoriau.

KROLAS. Na taip, bet tik savo malonumui. Tačiau nuo šiol iš tiesų rimtai to imsiuosi. Ar Jūs kada nors skaitote tuos radikalius laikraščius?

REBEKA. Taip, brangus direktoriau, negaliu neigti, kad...

KROLAS. Mieloji panele Vest, nėra dėl ko teisintis. Tikrai ne Jums.

REBEKA. Man irgi taip atrodo. Aš turiu orientuotis. Suprasti idėjas...

KROLAS. Na, aš jokiu būdu nesitikiu iš moteriškės, kad aktyviai pasisakysit už konkrečią pusę šiame pilietiniame ginče, netgi galėčiau sakyti pilietiniame kare, kuris pas mus siautėja. Bet Jūs turbūt skaitėte, kaip tie „liaudies“ ponai mėgaujasi mane koneveikdami? Kokias gėdingas šiurkštybes jie mano galį sau leisti?

REBEKA. Taip, skaičiau, bet manau, kad Jūs gan aštriai nuo jų atsigynėt.

KROLAS. Tiesa. Tą ir pats drįstu pripažinti. Nes pajaučiau kraujo skonį. O jie dabar pajus, kad aš ne iš tų, kurie be kovos pasiduoda. (*Susivaldo*). Bet gana apie tai, geriau šįvakar nekalbėkime šia graudžia ir nerimą keliančia tema.

REBEKA. Taip, gal nereikia, brangus direktoriau.

KROLAS. Geriau papasakokit, kaip Jūs iš tikrųjų čia jaučiatės po to, kai likote viena? Po mūsų vargšės Beatės...

REBEKA. Ačiū, gerai. Man tikrai čia patinka. Po jos, žinoma, daugeliu atžvilgių liko didelė tuštuma. Ir ilgesys, ir gedulas – tai natūralu. Bet visa kita...

KROLAS. Ar galvojate čia pasilikti? Turiu omeny, visam laikui.

REBEKA. Ak, brangus direktoriau, išties nesvarstau nei viena, nei kita. Teisybė tokia, kad aš taip pripratau prie šių namų, jog man rodos, kad čia ir mano vieta.

KROLAS. Taip, tikrai taip manyčiau.

REBEKA. Ir kol ponui Rosmeriui galiu suteikti nors kiek malonumo ir naudos, tol, matyt, kad ir liksiu čia.

KROLAS (*Sujaudintas žiūri į ją*). Žinote, taip moteriai paaukoti visą savo jaunystę kitų labui yra didinga.

REBEKA. Ak, dėl ko kito galėčiau gyventi?

KROLAS. Pirmiausia žengėte į tą nepaliaujančią vargą su Jūsų paralyžiuotu, nesukalbamu globėju...

REBEKA. Negalvokit, kad gydytojas Vestas buvo toks jau nesukalbamas šiaurėje, Finmarke. Tos baisios kelionės jūra jį parklupdė. Bet kai galiausiai persikėlėme į pietus – taip, tada išgyvenome kelis sunkius metus, kol jo kova baigėsi.

KROLAS. Ar jums šie pastarieji metai netapo dar sunkesni?

REBEKA. Kaip galite taip sakyti! Juk man Beatė buvo tokia brangi... Ir kaip stipriai jai, vargšelei, reikėjo rūpesčio ir jautrios draugijos.

KROLAS. Jus reikėtų aukštinti už tai, kad su koku supratingumu ją menate.

REBEKA (*Pasislenka šiek tiek arčiau*). Brangus direktoriau, sakote tą taip gražiai ir nuoširdžiai, todėl esu tikra, kad tarp mūsų nėra jokio nesusipratimo.

KROLAS. Nesusipratimo? Ką norite tuo pasakyti?

REBEKA. Na, juk visai nebūtų keista, jeigu jaustumėtės nemaloniai matydamas mane, svetimą žmogų, šeiminkaujantį kaip jam patinka čia, Rosmersholme.

KROLAS. Klausykite, ir iš kur Jūs ištraukėt?

REBEKA. Bet matau, kad taip nėra. (*Ištiesia jam ranką*). Ačiū, brangus direktoriau. Ačiū, ačiū jums už tai.

KROLAS. Bet gi iš kur jums galėjo šauti tokia mintis?

REBEKA. Pradėjau nuogaustauti, kadangi taip retai pradėjote pas mus lankytis.

KROLAS. Galiu patikinti, kad stipriai klydote, panele Vest. Be to, juk niekas iš esmės nepasikeitė. Juk Jūs – Jūs vienintelė – buvote atsakinga už šių namų priežiūrą dar paskutiniu vargšės Beatės gyvenimo laikotarpiu.

REBEKA. Juk tai buvo greičiau savotiškas regento valdymas šeiminkės vardu.

KROLAS. Kad ir kaip ten būtų... Žinote ką, panele Vest, mano nuomone nebūtų jokių problemų jeigu Jūs... Bet turbūt negalima taip šnekėti.

REBEKA. Ką turite omeny?

KROLAS. Jeigu taip viskas susiklostytų, kad užimtumėte laisvą vietą...

REBEKA. Pone direktoriau, užimu tokią vietą, kokią noriu užimti.

KROLAS. Iš praktinės pusės taip, bet ne...

REBEKA (*Rimtu tonu jį nutraukia*). Turėtumėte gėdytis, direktoriau Krolai. Kaip Jūs galite čia sėdėti ir taip juokauti?

KROLAS. Tiesa, mūsų gerasis Rosmeris iš tiesų jau pakankamai atsikando santuokinio gyvenimo. Bet vis tiek...

REBEKA. Žinote ką, tuoj pradėsiu iš Jūsų juoktis.

KROLAS. Vis tiek. Sakykit, panele Vest, jeigu tik galima klausti, kiek jums dabar iš tikrųjų metų?

REBEKA. Gėda pripažinti, bet man jau yra sukakę dvidešimt devyneri. Jau einu trisdešimtus metus.

KROLAS. Aha. O Rosmeris, kiek jam dabar? Reikia pagalvoti. Jis yra penkeriais metais už mane jaunesnis. Dabar jam kaip tik turėtų būti keturiasdešimt treji. Manau, kad puikiai tiktų.

REBEKA (*Atsistoja*). Taip, žinoma. Kuo puikiausiai tiktų... Ar vakarieniausite šįvakar su mumis?

KROLAS. Mielai. Planavau pas jus kurį laiką pabūti. Turiu vieną reikalą, kurį noriu aptarti su mūsų draugu. O be to, panele Vest, kad vėl nepradėtumėte blogai galvoti, dažniau pas jus apsilankysiu – visai kaip senais laikais.

REBEKA. O, būtinai. (*Sugniaužia jo rankas*). Labai ačiū! Jūs vis tik esate išties geras žmogus.

KROLAS (*Sumurma*). Argi? Namuose tokių žodžių visai negirdžiu.

Johanesas Rosmeris įeina pro duris dešinėje.

REBEKA. Pone Rosmeri, ar matot kas pas mus yra?

JOHANESAS ROSMERIS. Ponia Helset pasakė.

Direktorius Krolas atsistoja.

ROSMERIS (*Švelniai ir nuolankiai paspaudžia jam ranką*). Malonu tave matyti savo namuose, brangus Krolai. (*Uždeda rankas jam ant pečių ir žiūri jam į akis*). Brangus senas mano drauge! Taip ir žinojau, kad vieną dieną viskas tarp mūsų bus kaip anksčiau.

KROLAS. Mano mielas drauge, negi ir tave buvo apėmusi ta beprotiška išmonė, kad kažkas negerai?

REBEKA (*Rosmeriui*). Tik pagalvoki, kaip smagu girdėti, kad tai buvo tik išmonė.

ROSMERIS. Ar tikrai, Krolai? Bet kodėl tuomet tu taip ryškiai nuo mūsų atsitraukei?

KROLAS (*Rimtai, švelniu tonu*). Todėl, kad nenorėjau čia rodytis kaip gyvas priminimas apie tavo nelaimingus metus ir apie ją, baigusią savo dienas malūno krioklyje.

ROSMERIS. Labai gražu iš tavo pusės. Visada pagalvoji apie kitus. Bet tikrai nebuvo jokio reikalo dėl šios priežasties pradingti... Eikš, atsisėskime ant sofos. (*Jie atsisėda*). Man išties visiškai nėra skaudu galvoti apie Beatę. Apie ją kalbame kiekvieną dieną. Mums atrodo, kad ji tebeprisiklauso šiems namams.

KROLAS. Ar sakot tiesą?

REBEKA (*Uždega lempą*). Tikrai taip ir yra.

ROSMERIS. Tikrai taip. Juk mums abiem ji buvo tokia brangi. Ir Rebe..., ir panelė Vest, ir aš – abu tvirtai žinome, kad padarėme viską, kas buvo mūsų galioje dėl vargšėlės besikankinančios Beatės. Dėl nieko negali mūsų kaltinti. Manau, jog dėl to apie Beatę dabar kalbame taip švelniai ir maloniai.

KROLAS. Gerieji mielieji žmonės! Nuo šiol lankysiu jus kiekvieną dieną.

REBEKA (*Atsisėda krėslė*). Aha, dabar tik belieka stebėti, ar laikysitės žodžio.

ROSMERIS (*Šiek tiek dvejodamas*). Krolai... Labiausiai norėčiau, kad mūsų tarpusavio bendravimas niekada nebūtų nutrūkęs. Kiek tik esame pažįstami, tiek tu buvai man savime suprantamas mentorius. Nuo pat studentavimo laikų.

KROLAS. Na taip, tą itin stipriai vertinu. Galbūt ir dabar kažkas tokio...?

ROSMERIS. Norėčiau su tavimi be jokių išlygų aptarti daug įvairių dalykų. Taip iš širdies.

REBEKA. Žinoma, kaip kitaip, pone Rosmeri. Man rodos, būtų taip puiku – tarp dviejų senų draugų...

KROLAS. Patikėk manimi, aš turiu tau papasakoti dar daugiau. Nes dabar esu aktyvus politikas, tą turbūt jau girdėjai.

ROSMERIS. Taip, tikras politikas. Kaip tai iš tiesų nutiko?

KROLAS. Tiesiog privalėjau. Privalėjau nors ir noru nedegiau. Nebegali šiais laikais likti nenaudingu stebėtoju. Dabar, kai taip neramina atėję į valdžią radikalai, dabar pats laikas. Dėl to pasistengiau tvirčiau sutelkti mūsų siaurą draugų ratelį mieste. Aš tau sakau – pats laikas!

REBEKA (*Švelniai šypsosi*). O ar nėra jau stipriai per vėlu?

KROLAS. Jokios abejonės, būtų geriausia, jei būtume sustabdę šią srovę anksčiau. Bet kas galėjo numatyti, kad viskas taip klostysis? Bent jau aš ne. (*Atsistoja ir vaikščioja pirmyn atgal*). Na, bet dabar man jau tikrai atsivėrė akys. Nes maišto dvasia įsiveržė ir į pačią mokyklą.

ROSMERIS. Mokyklą? Juk ne į tavo mokyklą?

KROLAS. Mano, iš tiesų, į mano. Mano paties mokyklą. Ar pamanytum? Aš sužinojau, kad baigiamosios klasės vaikinai, tiksliau dalis vaikinų, jau ilgiau nei pusę metų yra susibūrę į slaptą draugiją, kuri palaiko Mortensgordo laikraštį!

REBEKA. Aha, „Žibintą“.

KROLAS. Argi ne puikus penas būsimų valdininkų dvasiai? Bet apmaudžiausia šioje istorijoje yra tai, kad šitą sąmokslą pradėjo susišlieję patys gabiausi klasės vaikinai. Tik bailiai ir bukalgalviai pasiliko nuošalyje.

REBEKA. Ar todėl jums tai tokia jautri tema, direktoriau?

KROLAS. Ar jautri? Sulaukti tokio pažeminimo ir priešiško iš tų, kuriems paskyriau visą savo gyvenimą. (*Kalba lėčiau*). Su tuo galbūt dar galėčiau susitaikyti. Bet baisiausio dalyko dar nepasakiau. (*Apsidairo*). Juk mūsų čia niekas už durų nesiklauso?

REBEKA. O, tikrai ne.

KROLAS. Tuomet galiu papasakoti, kad nesutarimai ir maištas įsiveržė į mano namus. Į mano paties taikius namus. Sujaukė šeimyninio gyvenimo idilę.

ROSMERIS (*Atsistoja*). Ką tu sakai! Tavo namus...?

REBEKA (*Eina link direktoriaus*). Direktoriau, bet kas gi nutiko...?

KROLAS. Ar pagalvotumėt, kad mano paties vaikai... Jeigu trumpai – Lauricas yra mokyklos sąmokslų vedlys. O Hilda išsiuvinėjo raudoną aplanką, kuriame slepia „Žibintą“.

ROSMERIS. Niekada nebūčiau pagalvojęs... Kad pas tave... Tavo namuose...

KROLAS. Tiktai, kas būtų galėjęs pagalvoti? Mano namuose, kuriuose visada viešpatavo paklusnumas ir tvarka, kur iki šiol vyravo vieninga valia...

REBEKA. Kaip tą priėmė Jūsų žmona?

KROLAS. Matote, tai ir yra labiausiai neįtikėtinas dalykas šioje istorijoje. Visą savo gyvenimą – ir dideliuose, ir mažuose dalykuose – ji pritarė mano nuomonei ir pažiūroms, bet, iš tiesų, daugeliu atžvilgių ji perėjo į vaikų pusę. O be to, dar ir kaltina mane dėl to, kas nutiko. Ji sako, kad aš juos engiu. Tarsi nebūtų būtina, kad... Taip, taip tarpsta namuose nesantaika. Bet, žinoma, kalbu apie tai tik tiek, kiek būtina. Tokius dalykus geriausia užslopinti. (*Eina link langų*). Vai, vai, vai. (*Jis atsistoja, sudėjęs rankas už nugaros, ir žiūri pro langą*).

REBEKA (*Rebeka prieina prie Rosmerio ir prislopintu balsu greitai sušnabžda, kad direktorius nepastebėtų*). Pasakyk!

ROSMERIS (*Taip pat šnabžda*). Ne šįvakar.

REBEKA (*Toliau šnabžda*). Kaip tik šįvakar. (*Ji nueina prie lempos*).

KROLAS (*Grįžta atgal*). Ką gi, mano brangus Rosmeri, dabar žinai, kad šių laikų dvasia užtemdė ir mano šeimyninį gyvenimą, ir mano tarnybą. Ar aš nekovosiu visais ginklais, kurie tik man pakliūs, su šia gadinančia, naikinančia ir skaldančia laiko dvasia? Tikrai taip, ketinu tą daryti. Ir tą darysiu ir savo raštais, ir savo kalbomis.

ROSMERIS. Ar tu tikiesi kažką pasiekti tokiu būdu?

KROLAS. Aš bent jau atliksiu savo pilietinę prievolę. Manau, kad taip pat elgtis yra kiekvieno

patrioto, kiekvieno, kuriam rūpi kilnus tikslas, prievolė. Supranti, dėl to pas tave šįvakar ir atėjau.

ROSMERIS. Bet, drauge, ką tu nori pasakyti? Ką aš turiu daryti?

KROLAS. Turi padėti savo draugams. Prisidėti prie mūsų. Imtis reikalų, kiek tik pajėgi.

REBEKA. Bet, direktoriau Krolai, juk Jūs žinote, kaip ponas Rosmeris nemėgsta tokių dalykų.

KROLAS. Šį nenorą teks įveikti. Rosmeri, tu per mažai dalyvauji. Sėdi čia, užsibarikadavęs su savo istoriniais šaltiniais. Apsaugok dieve, tikrai gerbiu giminės medžius ir visa kita. Bet, deja, šie laikai ne tokiems užsiėmimams skirti. Tu neturi jokio supratimo, kokia situacija yra visoje šalyje. Tuoj bus galima sakyti, kad kiekviena samprata yra apversta aukštyn kojom. Ištaisyti visus tuos paklydimus bus milžiniškas darbas.

ROSMERIS. Sutinku. Bet toks darbas tikrai ne man.

REBEKA. Be to, aš manau, kad ponas Rosmeris žvelgia į daugelį dalykų gyvenime daug atviresnėmis akimis nei anksčiau.

KROLAS. (*Stabtelė*). Atviresnėmis?

REBEKA. Taip. Arba laisvesnėmis. Objektyviau.

KROLAS. Ką tai turėtų reikšti? Rosmeri, juk negalėtum būti toks silpnas ir leistum, kad tave apžavėtų toks atsitiktinumas, koks yra laikina tų demagogų pergalė!

ROSMERIS. Drauge, juk žinai, kad aš nieko neišmanau apie politiką. Bet manau, kad pastaraisiais metais individualus mąstymas tapo kažkiek labiau savarankiškas.

KROLAS. Ir ką, tu savaime laikai tą teigiamu dalyku? Nes dėl viso kito stipriai klysti, drauge mano. Tu tik pasidomėk, kokios pažiūros sklando tarp radikalų, ir čia pas mus, ir mieste. Jos nė kiek ne kitokios nei ta išmintis, kurią skleidžia „Žibintas“.

REBEKA. Teisybė. Mortensgordas turi didelę įtaką daugeliui pas mus.

KROLAS. Bet Jūs tik pagalvokit! Vyras su tokia sutepta praeitimi. Žmogus, dėl savo amoralių santykių pašalintas iš mokytojo pareigų! Ir toks imasi vesti žmones! Ir jie eina! Iš tikrųjų eina! Girdėjau, dabar jis nori plėsti savo laikraštį. Žinau iš patikimo šaltinio, kad ieško tinkamo darbuotojo.

REBEKA. Mane stebina, kad Jūs ir Jūsų draugai nebandote jam oponuoti.

KROLAS. Būtent tą dabar ir darysime. Šiandien įsigijome „Apygardos žinias“. Problemų dėl finansų neturėjome. Bet... (*Atsisuka į Rosmerį*) Einu prie tikrosios mano apsilankymo pas tave priežasties. Vadovavimo, žurnalistinio vadovavimo, su kuriuo mums, matai, keblu. Sakyk man, Rosmeri, ar kilnus tikslas nepaskatintų jo perimti?

ROSMERIS (*Beveik persigandęs*). Aš!

REBEKA. Bet iš kur jums kilo tokia mintis?

KROLAS. Visai suprantama, kad tave baugina liaudies susirinkimai ir nenori susidurti su ta grietinėle, kuri ten lankosi. Bet mažiau dėmesio sulaukianti redaktoriaus veikla arba, tiksliau...

ROSMERIS. Ne, ne, brangus drauge. To tu manęs tikrai neprašyk.

KROLAS. Aš pats su malonumu išbandyčiau save ir šioje srityje. Bet man tai būtų visiškai neįveikiama. Aš jau esu užkrautas nesuskaičiuojamu kiekiu pareigų... Kita vertus, tu nebesi įpareigotas jokios tarnybos... Visi kiti, žinoma, kuo tik galėdami tau padėtų...

ROSMERIS. Negaliu, Krolai. Tam aš visai netikęs.

KROLAS. Netikęs? Tą patį sakei ir savo tėvui, kai jis parūpino tau paskyrimą...

ROSMERIS. Ir buvau teisus. Dėl to ir pasukau savo keliu.

KROLAS. O, tu tik būk toks pat geras redaktorius, koks buvai pastorius, ir mes būsim patenkinti.

ROSMERIS. Brangus Krolai, sakau paskutinį kartą ir visiems laikams – aš neapsiimsiu.

KROLAS. Ką gi, bet tuomet bent jau leisi naudoti savo vardą?

ROSMERIS. Savo vardą?

KROLAS. Taip, vien iš Johaneso Rosmerio vardo bus nauda. Į mus, likusiuosius, žiūrima kaip į aiškius partijos žmones. Kalbama, kad netgi aš esu apšauktas aršiu fanatiku. Todėl negalime tikėtis, kad savo vardu pritrauksime pakankamai paklydusių masių dėmesio. Kita vertus, tu – tu visada laikeisi kovos nuošalyje. Visi aplinkiniai žino ir vertina tavo švelnų, dorą būdą, tavo puikias pažiūras, tavo nepriekaištingą garbę. O dar tavo ankstesnės pastoriaus vietos teikiamas palaikymas ir pagarba. O galų gale – ta didi pagarba tavo pavardei!

ROSMERIS. Aha, pavardė...

KROLAS (*Rodo į portretus*). Rosmeriai iš Rosmersholmo – pastoriai ir karininkai. Aukšto rango tarnautojai. Visi iki vieno teisingi ir garbingi žmonės – giminė, jau beveik pora šimtmečių mūsų apskrities priešakyje. (*Uždeda ranką ant Rosmerio peties*). Rosmeri, esi skolingas ir sau, ir savo giminės tradicijoms prisijungti prie mūsų ir apsaugoti viską, kas iki šiol buvo šventa mūsų visuomenėje. (*Pasisuka į panelę Vest*). Kaip jums atrodo, panele Vest?

REBEKA (*Švelniai ir tyliai nusijuokia*). Brangus direktoriau, man yra nepaprastai juokinga to klausytis.

KROLAS. Kaip suprasti? Juokinga?

REBEKA. Taip, nes noriu jums tiesiai šviesiai pasakyti...

ROSMERIS (*Skubiai*). Ne ne, nereikia! Ne dabar!

KROLAS (*Pakaitomis žiūri į abu*). Kas, po galais, mieli draugai...? (*Nepabaigia*). Hm!

Ponia Helset įeina pro duris dešinėje.

PONIA HELSET. Virtuvės priangyje laukia žmogus. Sako, kad nori pasilabinti su pastoriumi.

ROSMERIS (*Palengvėjusiu balsu*). Tikrai? Paprašykit, prašau, jo užėti.

PONIA HELSET. Čia į svetainę?

ROSMERIS. Na, taip.

PONIA HELSET. Bet jis neatrodo taip, kad būtų galima jį kviesti į svetainę.

REBEKA. Kaip jis tuomet atrodo, ponias Helset?

PONIA HELSET. Nelabai ką yra papasakoti, panele.

REBEKA. Ar jis neprisistatė?

PONIA HELSET. Prisistatė. Rodos, kad sakė jo pavardė Hekmanas ar kažkas panašaus.

ROSMERIS. Tokia pavardė nieko nepažįstu.

PONIA HELSET. Dar sakė, kad jo vardas Ulrikas.

ROSMERIS (*Nustebeš*). Ulrikas Hetmanas! Ar taip?

PONIA HELSET. Taip, Hetmanas.

KROLAS. Šį vardą, žinoma, esu girdėjęs.

REBEKA. Šiuo vardu pasirašinėdavo tas keistuolis...

ROSMERIS (*Krolui*). Tai Ulriko Brendelio pseudonimas.

KROLAS. Paklydėlis Ulrikas Brendelis. Tu teisus.

REBEKA. Tai jis dar gyvas?

ROSMERIS. Maniau, kad jis keliavo su teatro trupe.

KROLAS. Paskutinį kartą, kai apie jį girdėjau, sėdėjo darbo kolonijoje.

ROSMERIS. Pakvieskit jį į vidų, ponias Helset.

PONIA HELSET. Žinoma. (*Išeina*).

KROLAS. Ar tu tikrai nori įsileisti tą žmogų į savo svetainę?

ROSMERIS. Tu juk žinai, kad jis kadaise buvo mano mokytojas.

KROLAS. Taip, žinau, kad lankydavosi čia ir prikimšo tavo galvą maištingų idėjų, ir kad tavo tėvas išvijoj jį per vartus su savo botagu.

ROSMERIS (*Kartokai*). Tėvas ir čia, savo namuose, buvo majoras.

KROLAS. Dėkok, amžinąjį atilsį, jam, mano brangus Rosmeri. O!

Ponia Helset įleidžia Ulriką Brendelį per duris dešinėje, išeina ir uždaro duris paskui save. Jis, kad ir kiek išdžiūvęs, atrodo gerai – guvus ir žvalus vyras žilais plaukais ir barzda. Vis dėlto jis apsirengęs kaip įprastas perėjūnas. Nudėvėtas švarkas, prastas apavas, marškinių nematyti. Ant rankų senos, juodos, pirštuotos pirštinės, pažastyje sulenkta beformė skrybėlė, rankoje lazda.

ULRIKAS BRENDELIS (*Pradžioje sutrinka, bet po to greitai žengia prie direktoriaus ir ištiesia jam ranką*). Labas vakaras, Johanesai!

KROLAS. Atsiprašau...

BRENDELIS. Ar būtum patikėjęs, kad vėl mane išvysi? Ir dar tarp šitų nekenčiamų sienų?

KROLAS. Atsiprašau... (*Rodo į Johanesą*). Ten...

BRENDELIS (*Pasisuka į Johanesą*). Tiesa. Štai kur tu, Johanesai, mano berniuk, mano mylimiausias mokinys!

ROSMERIS (*Ištiesia jam ranką*). Mano senasis mokytojai!

BRENDELIS. Nepaisant tam tikrų pasikeitimų, nenorėjau aplenkti Rosmersholmo nors trumpam neužsukęs.

ROSMERIS. Čia Jūs dabar esate širdingai laukiamas. Būkit tuo tikras.

BRENDELIS. O ši patraukli dama...? (*Nusilenkia*). Tikriausiai ponias pastorienė?

ROSMERIS. Panelė Vest.

BRENDELIS. Tikriausiai iš artimųjų. O šis nežinomas...? Kolega, matau.

ROSMERIS. Mokyklos direktorius Krolas.

BRENDELIS. Krolas? Krolas? Sekundėlę. Ar Jūs jaunystėje nestudijavote filologijos?

KROLAS. Taip, žinoma studijavau.

BRENDELIS. Donnerwetter!¹ Tuomet aš tave žinau!

KROLAS. Atsiprašau...

BRENDELIS. Argi tu ne...

KROLAS. Atsiprašau...

BRENDELIS. ...vienas iš tų dorybės riterių, kurie pasirūpino, kad būčiau išstumtas iš diskusijų klubo?

KROLAS. Gali būti. Bet neigiu bet kokią artimesnę pažintį su Jumis.

BRENDELIS. Nach Belieben², pone daktare. Išgyvensiu. Ulrikas Brendelis vis tiek išlieka tuo žmogumi, kuriuo yra.

REBEKA. Turbūt, pone Brendeli, trauksite į miestą?

BRENDELIS. Ponia pastorienė taikliai pataikė. Kartkartėmis esu priverstas kautis, kad išgyvenčiau. Ne savo noru, bet – enfin³ – būtinybė priverčia.

ROSMERIS. Ak, brangus ponias Brendeli, ar nesuteiktumėt man galimybės jums kuo nors padėti? Noriu pasakyti – ar vienaip, ar kitaip.

BRENDELIS. O, koks pasiūlymas! Ar norėtum sunaikinti tą ryšį, kuris yra tarp mūsų? Niekada, Johanesai, niekada!

ROSMERIS. Bet ko tuomet Jūs ketinate imtis mieste? Patikėkite, nėra taip jau paprasta...

BRENDELIS. Leisk man tuo rūpintis, berniuk. Kauliukai išmesti. Stoviu prieš tave, išsiruošęs į didžią kelionę. Daug didesnę, nei visi mano ankstesni žygiai kartu sudėjus. (*Direktoriui Krolui*). Drįstu paklausti, pone profesoriau – unter uns⁴ – ar Jūsų gerbiamame mieste yra kokia geresnė, padori ir pakankamai talpi susibūrimų vieta?

KROLAS. Talpiausia būtų darbininkų sąjungos salė.

BRENDELIS. Ar Jūs, docente, turite kokios nors rimtesnės įtakos šioje, ko gero, labai vertingoje sąjungoje?

KROLAS. Nieko bendro su ja neturiu.

REBEKA (*Brendeliui*). Turėtumėte kreiptis į Pederį Mortensgordą.

BRENDELIS. Atleiskit, madame⁵, kas jis per idiotas?

ROSMERIS. Kodėl manote, kad jis turėtų būti idiotas?

BRENDELIS. Galvojate, kad negirdžiu iš vardo skambesio, kad jį nešioja plebėjus?

KROLAS. Tokio atsakymo nesitikėjau.

BRENDELIS. Bet aš perlipsiu per save. Nieko nepadarysi. Kai žmogus, kaip kad dabar aš, stovi ant gyvenimo slenksčio... Nuspręsta. Susisieksiu su šiuo asmeniu, pradėsiu tiesiogines derybas.

¹ (vok.) Dieve mano!

² (vok.) Kaip Jums patinka.

³ (pranc.) Galų gale.

⁴ (vok.) Tarp mūsų kalbant.

⁵ (pranc.) Mano ponias.

ROSMERIS. Ar iš tikrųjų esate ant gyvenimo slenksčio?

BRENDELIS. Ar nežinai, mano berniuk, kad ten, kur Ulrikas Brendelis yra, jis visada yra visa savo esybe? O dabar aš tapsiu visai nauju žmogumi. Išsinersiu iš to rezervuoto santūrumo, kurio iki šiol laikiausi.

ROSMERIS. Kokių būdu?

BRENDELIS. Ketinu aktyviai kibti į gyvenimą. Žengti pirmyn. Žengti aukštyn. Mes kvėpuojame audros sujudintu saulėgrįžos oru. Noriu padėti savo kuklų atnašą ant išsilaisvinimo altoriaus.

KROLAS. Ir Jūs?

BRENDELIS (*Kreipiasi į visus*). Ar ši publika yra artimiau susipažinusi su mano išsibarsčiusiais raštais?

KROLAS. Ne, galiu nuoširdžiai prisipažinti, kad...

REBEKA. Esu nemažai skaičiusi, nes mano globėjas juos turėjo.

BRENDELIS. Gražioji šeimininke, veltui laiką sugaišote. Galiu pasakyti, kad jie yra tikras šlamštas.

REBEKA. Kaip tai?

BRENDELIS. Tie, kuriuos skaitėte – tokie. Mano vertingieji darbai nežinomi nei jokiam vyrui, nei jokiai moteriai. Niekam – išskyrus man pačiam.

REBEKA. Kaip tai gali būti?

BRENDELIS. Nes jie nėra užrašyti.

ROSMERIS. Bet mielas, pone Brendeli...

BRENDELIS. Žinai mane, mano Johanesai, galėčiau visai būti iš Sibario. Feinschmeckeris⁶. Toks buvau visą gyvenimą. Aš mėgaujuosi vienvėje. Tuomet mėgaujuosi dvigubai. Dešimtkart labiau. Matai, kai mano akis aptraukdavo iš aukščiau nusileidusios auksinės svajos, kai naujos, svaiginančios, didžios mintys gimdavo manyje ir nunešdavo savo sparnais, tuomet jas išreiškėdavau eilėraščiuose, vaizdiniuose ir paveiksluose. Tokiais bendrais bruožais, jei supranti.

ROSMERIS. Taip, suprantu.

BRENDELIS. Ak, kaip aš savo gyvenime mėgavausi ir viską gėriau į save, patikėk! Slėpinga kūrybos palaima – tokiais bendrais bruožais, kaip minėjau. Aplodismentai, padėka, įžymumas, laurų karūna – viską priėmiau pilnomis, iš džiaugsmo drebančiomis rankomis. Laimingas mitau savo slaptomis vizijomis – tokiomis svaiginančiais didelėmis!

KROLAS. Hm...

ROSMERIS. Bet niekada neužrašėte?

⁶ (vok.) Gurmanas.

BRENDELIS. Nė žodelio. Tas nykus rašymo amatas visad manyje sukeldavo pykinantį pasibjaurėjimą. O be to, kodėl turėjau profanuoti savo paties idealus, kai galėjau mėgautis grynąja jų forma ir tik vienas pats? Bet dabar jie bus paaukoti. Iš tiesų, jaučiuosi tarsi motina, atiduodanti savo jaunas dukras į sutuoktinio rankas. Bet vis tiek jas aukoju – aukoju ant išsilaisvinimo altoriaus. Skrupulingai pergaltų paskaitų ciklą – visoje šalyje!

REBEKA (*Gyvai*). Kaip didinga, ponias Brendeli! Atiduodate tai, ką turite brangiausio.

BRENDELIS. Vienintelį dalyką.

REBEKA (*Žiūri reikšmingai į Rosmerį*). Kiek yra tokių, kurie taip pasielgtų? Tokių, kurie išdrįstų?

ROSMERIS (*Žiūri į Rebeką*). Ką gali žinoti.

BRENDELIS. Mano publika sujaudinta. Tai gaivina mano širdį ir stiprina valią. Todėl judu pirmyn ir imsiuosiu veiksmų. Tik vienas dalykas... (*Direktoriui*). Ar galite pasakyti, preceptoriau, ar mieste yra blaivybės sąjunga? Visiško susilaikymo? Tikrai turi būti.

KROLAS. Taip, aktyvi. Aš esu pirmininkas.

BRENDELIS. Supratau tik pamatęs Jus! Tuomet, atrodo, visai įmanoma atvykti pas Jus į namus ir užsirašyti vienai savaitei?

KROLAS. Atsiprašau, bet mes nepriimame narių savaitiniam laikotarpiui.

BRENDELIS. A la bonheur⁷, ponias pedagoge. Ulrikas Brendelis niekada nesiprašė į tokias draugijas. (*Nusisuka nuo Krolo*). Nedrįstu užsibūti šiuose namuose, taip persmelktuose atsiminimų. Turiu keliauti į miestą ir susirasti tinkamą nakvynę. Noriu tikėti, kad turite padorų viešbutį.

REBEKA. Gal, prieš išeidamas, norėtumėte atsigerti ko nors šilto?

BRENDELIS. Ko šilto, maloningoji ponias?

REBEKA. Gal puodelį arbatos arba...

BRENDELIS. Dėkoju dosniajai namų šeimininkei. Bet neketinu piktnaudžiauti Jūsų asmeniniu svetingumu. (*Pamoja ranka*). Sėkmės jums, mano ponai! (*Eina link durų, bet apsisuka*). O beje, Johanesai – pastoriau Rosmeri – ar ilgametės draugystės dėlei nepadarytum savo buvusiam mokytojui paslaugos?

ROSMERIS. Taip, tikrai mielai.

BRENDELIS. Puiku. Tuomet paskolink man dienai kitai išlygintus marškinius.

ROSMERIS. Tik tiek?

BRENDELIS. Matai, šįkart keliavau pėsčiomis. Mano lagaminą atsiųs vėliau.

ROSMERIS. Suprantama. Bet ar tikrai daugiau nieko nereikia?

BRENDELIS. Reikia. Žinai ką, gal apsieitum be seno, dėvėto vasarinio palto?

⁷ (pranc.) Puiku.

ROSMERIS. Na žinoma, taip.

BRENDELIS. O jeigu dar pritiktų kokie padorūs auliniai prie to palto...

ROSMERIS. Žinoma, pasirūpinsime tuo. Kai tik gausime adresą, iškart viską nusiūšime.

BRENDELIS. Jokių būdu. Jokių nepatogumų dėl mano kaltės! Aš tuos menkniekius pasiimsiu su savimi.

ROSMERIS. Tvarka, viskas gerai. Kilkite su manim į viršų.

REBEKA. Geriau leiskit man. Mes su ponija Helset tuo pasirūpinsime.

BRENDELIS. Niekad neleisiu, kad ši žavi dama...!

REBEKA. Kas? Baikit, pone Brendeli (*Ji išeina pro duris dešinėje*).

ROSMERIS (*Sulaiiko Brendelį*). Sakysit, ar tikrai nėra nieko daugiau, kuo galėčiau jums pasitarnauti?

BRENDELIS. Tiesą pasakius, nežinau, kas tai galėtų būti. Kad tave kur! Geriau pagalvojus, Johanesai, gal netyčiomis turi su savimi 8 kronas?

ROSMERIS. Pažiūrėkim (*Atidaro piniginę*). Turiu du dešimties kronų banknotus.

BRENDELIS. Bus gerai, tiks. Galiu paimti. Visada galėsiu juos išsikeisti mieste. Kol kas ačiū. Prisimink, kad gavau dvi dešimties. Labos nakties, mano mielas berniuk! Labos nakties, gerbiami ponai!

Jis išeina pro duris dešinėje, kur Rosmeris su juo atsisveikina ir uždaro duris.

KROLAS. Gailestingasis dieve, tai čia tas Ulrikas Brendelis, iš kurio žmonės tikėjosi, kad bus gyvenime didelis žmogus.

ROSMERIS (*Tyliai*). Jis bent jau turėjo drąsos gyventi savo galva. Nemanau, kad tai taip mažai.

KROLAS. Ką tokio? Tokį gyvenimą kaip jo! Beveik tikiu, kad jis darkart galėtų sujaukti savo pažiūras.

ROSMERIS. Baik tu, ne. Dabar visuose klausimuose esu suvokęs savo poziciją.

KROLAS. O, kad taip būtų, brangus Rosmeri. Esi labai imlus visiems išoriniams impulsams.

ROSMERIS. Prisėskime. Noriu su tavimi pasikalbėti.

KROLAS. Gerai, prisėskime.

Jie atsisėda ant sofos.

ROSMERIS (*Po nedidelės pauzės*). Kaip manai, ar ne puikiai ir maloniai čia gyvename?

KROLAS. Na taip, dabar čia puiku ir malonu, ir taiku. Taip, tu Rosmeri, sukūrei tikrus namus. O aš praradau savuosius.

ROSMERIS. Drauge, nekalbėk taip. Kas dabar iširę, juk ir vėl bus sujungta.

KROLAS. Niekada. Niekada. Liks siūlė. Niekada nebus kaip anksčiau.

ROSMERIS. Paklausk manęs, Krolai. Mes esame artimi draugai tiek daug metų. Ar tu įsivaizduoji, kad mūsų draugystė galėtų nutrūkti?

KROLAS. Nežinau nieko pasaulyje, kas mus išskirtų. Iš kur pas tave tokios mintys?

ROSMERIS. Todėl, kad tu teiki lemiamą svarbą tam, kad nuomonės ir požiūriai sutaptų.

KROLAS. Taip, tikrai. Bet mūsų nuomonės daugiau mažiau ir sutampa. Bent jau dėl didžiųjų esminių klausimų.

ROSMERIS (*Lėtai*). Ne. Nebe.

KROLAS (*Nori šokti iš savo vietos*). Kas čia dabar?

ROSMERIS (*Jį sulaiko*). Ne, pasilik čia. Prašau tavęs, Krolai.

KROLAS. Kas čia vyksta? Nesuprantu tavęs. Sakyk tiesiai šviesiai!

ROSMERIS. Mano protą aplankė nauja vasara. Naujas jaunatviškas požiūris. Ir todėl dabar mano pažiūros yra tokios...

KROLAS. Kokios? Kokios tos pažiūros?

ROSMERIS. Tokios kaip pas tavo vaikus.

KROLAS. Tu? Tu? Visiškai neįmanoma! Kokios, sakai, tavo pažiūros?

ROSMERIS. Palaikau tą pačią pusę kaip Lauricas ir Hilda.

KROLAS (*Nunarina galvą*). Žlugęs. Johanesas Rosmeris yra žlugęs.

ROSMERIS. Jausčiausi toks laimingas – toks nuoširdžiai laimingas dėl to, ką tu vadini žlugimu. Bet vis tiek skaudžiai kenčiu. Nes žinojau, kad tai sukels tau didelę širdgėlą.

KROLAS. Rosmeri... Rosmeri! Niekada su tuo nesusitaikysiu. (*Rūsčiai žiūri į Rosmerį*). Ak, kad ir tu norėtum prisidėti ir ištiesti ranką tiems naikinimo ir suirutės darbams šioje nelaimingoje šalyje.

ROSMERIS. Ne prie tokių, o prie išsilaisvinimo darbų noriu prisidėti.

KROLAS. Aha, žinau tokius darbus. Juos tokiais vadina ir tie, kurie veda žmones iš kelio, ir tie, kurie būna išvesti iš kelio. Negi tu manai, kad yra nors kiek laisvės toje dvasioje, kuris baigia nuuodyti visą mūsų visuomeninį gyvenimą?

ROSMERIS. Aš neremiu tos dvasios, kuri dabar vyrauja. Neremiu nė vienos kovojančios pusės. Aš mėginsiu sutelkti žmones iš visų pusių – tiek daug, ir taip stipriai, kaip tik pajėgsiu. Noriu gyventi ir sutelkti į tai visas savo gyvybines jėgas – sukurti tikrą žmonių valstybę šioje šalyje.

KROLAS. Tai tau neatrodo, kad jau pakanka tos žmonių valstybės? Aš, savo ruožtu, manau, kad mes visi tuoj būsim įmurkdyti į tokį purvyną, kuriuo tik prastuoliai paprastai mėgaujasi.

ROSMERIS. Kaip tik dėl to keliu tikrą žmonių valstybės uždavinį.

KROLAS. Kokį uždavinį?

ROSMERIS. Visus žmones padaryti kilmingais.

KROLAS. Visus žmones?

ROSMERIS. Bet kuriuo atveju, kiek įmanoma daugiau.

KROLAS. Kokiu būdu?

ROSMERIS. Manau, kad išlaisvindamas protus ir išgrynindamas jų troškimus.

KROLAS. Tu esi svajotojas, Rosmeri. Ar tu juos išlaisvinsi? Ar tu gryninsi jų troškimus?

ROSMERIS. Ne, drauge, aš tik bandysiu pažadinti tam norą juose pačiuose. O tapti kilmingais

– tai jau jų darbas.

KROLAS. Ir tu manai, kad jie pajėgūs?

ROSMERIS. Taip.

KROLAS. Manai savo jėgomis?

ROSMERIS. Taip, būtent savo jėgomis. Jokios kitos nepajėgtų.

KROLAS (*Atsistoja*). Ar tokios kalbos pritinka pastorium?

ROSMERIS. Nebesu joks pastorius.

KROLAS. Gerai, o kaip tada tavo tikėjimas, su kuriuo užaugai?

ROSMERIS. Jo nebėra.

KROLAS. Nebėra?

ROSMERIS (*Atsistoja*). Aš jį apleidau. Privalėjau jį apleisti, Krolai.

KROLAS (*Sukrėstas, bet tramdo emocijas*). Matai kaip. Kaip kitaip. Turbūt, kad viena be kito neina. Galbūt dėl to ir pasitraukei iš bažnytinės tarnybos?

ROSMERIS. Taip. Kai susivokiau savyje – kai aiškiai įsivardijau, kad tai ne trumpalaikė dvejonė, o dalykas, nuo kurio nei galėsiu, nei norėsiu kada nors pabėgti – tuomet pasitraukiau.

KROLAS. Tai taip ilgai tavyje brendo! O mes, tavo draugai, nieko apie tai nežinojome. Rosmeri, Rosmeri – kaip tu galėjau nuslėpti šią gaudžią teisybę nuo mūsų!

ROSMERIS. Todėl, kad maniau, jog šis dalykas liečia tik mane. O be to, nenorėjau be reikalo sukelti skausmo tau ir kitiems draugams. Galvojau, kad galiu ramiai gyventi kaip iki šiol, ramiai, smagiai ir laimingai. Norėjau skaityti ir gilintis į visus tuos darbus, kurie man anksčiau buvo uždraustos knygos. Iš tiesų nuoširdžiai įsigilinti į didį teisybės ir laisvės pasaulį, kuris man dabar man atsivėrė.

KROLAS. Pražuvęs. Kiekvienas žodis tą liudija. Bet kodėl, nepaisant to, išpažįsti šią savo slaptą žūtį? Kodėl būtent dabar?

ROSMERIS. Tu pats mane privertei, Krolai.

KROLAS. Aš? Tave priverčiau?

ROSMERIS. Kai išgirdau apie tavo agresyvią elgseną per susirinkimus, kai perskaičiau, kokias nemielas kalbas tu ten skaitei – visus neapykantos pilnus išpuolius prieš tuos, kurie yra kitoje pusėje, tavo niekinantį prakeiksmą savo priešininkams – ak, Krolai – kad tu galėtum toks tapti! Tuomet nebegalėjau nepaisyti šios pareigos. Žmonės sužvėrėja šitoje kovoje, kuri dabar vyksta. Čia reikia protų ramybės, džiaugsmo ir susitaikymo. Dėl to aš žengiu į priekį ir atvirai pripažįstu, kas esu. O be to, noriu išbandyti savo jėgas kaip ir kiti. Ar negalėtum iš savo pusės prisidėti prie manęs, Krolai?

KROLAS. Niekada gyvenime nesusitaikysiu su naikinančiomis jėgomis visuomenėje.

ROSMERIS. Tuomet bent jau kovokime, kad jau turime, kilniais ginklais.

KROLAS. Tas, kuris nėra su manimi lemiamuose dalykuose, jo aš nebepažįstu. Ir neturiu paisyti jo interesų.

ROSMERIS. Ar ir man taikai šią taisyklę?

KROSLAS. Tu pats, Rosmeri, su manim nutraukei ryšius.

ROSMERIS. Bet argi aš nutraukiu su tavimi ryšius?

KROLAS. Su manimi? Tu nutrauki ryšius su visais savo bendražygiais. Dabar turi susidurti su pasekmėmis.

Rebeka Vest įeina pro duris dešinėje ir plačiai jas atveria.

REBEKA. Ką gi, dabar jis pakeliui į savo didžiąją pasiaukojimo šventę. O mes galime sėstis prie stalo. Prašom, pone direktoriau.

KROLAS (*Pasiima savo skrybėlę*). Labanakt, panele Vest. Neturiu čia daugiau ką veikti.

REBEKA (*Susijaudinusi*). Kas yra? (*Uždaro duris ir prieina arčiau Rosmerio*). Ar Jūs pakalbėjote?

ROSMERIS. Jis jau viską žino.

KROLAS. Tavęs mes nepaleisime iš rankų, Rosmeri. Priversime tave grįžti pas mus.

ROSMERIS. Atgal aš niekada negrįšiu.

KROLAS. Pažiūrėsime. Tu ne iš vyrų, kurie išsilaikytų vieni.

ROSMERIS. Visai vienas neliksiu – mes abu nešime vienvatę kartu.

KROLAS. Šit kaip! (*Rodos, kad jį apima įtarimas*). Dargi taip! Beatės žodžiai!

ROSMERIS. Beatės?

KROLAS (*Nuveja mintį*). Nieko tokio, negražu... Dovanok.

ROSMERIS. Kaip? Ką dovanoti?

KROLAS. Nėra apie ką kalbėti. Fu! Dovanok. Viso geriausio! (*Jis eina link svetainės durų*).

ROSMERIS (*Seka paskui*). Krolai! Negalim taip išsiskirti. Rytoj ateisiu pas tave.

KROLAS (*Atsisuka prieangyje*). Mano namuose tavo kojos nebus! (*Jis pasiima savo lazda ir išeina*).

Rosmeris pastovi minutėlę tarpduryje, po to uždaro duris ir grįžta prie stalo.

ROSMERIS. Viskas gerai, Rebeka. Mes tikrai viską iškęsime. Du ištikimi draugai. Tu ir aš.

REBEKA. Kaip manai, apie ką jis pagalvojo ir pasakė „Fu!“?

ROSMERIS. Mieloji, nesirūpink dėl to. Jis pats nesuvokė, ką pagalvojo. Bet rytoj nueisiu pas jį. Labanakt!

REBEKA. Ar ir šiandien taip anksti eisi pas save į viršų? Po viso to?

ROSMERIS. Šįvakar kaip visada. Man labai palengvėjo, kad šitai baigta. Pati matai – esu ganėtinai ramus, mieloji Rebeka. Ir tu būk rami. Labanakt!

REBEKA. Labanakt, brangus drauge! Išsimiegok.

Rosmeris išeina pro svetainės duris. Jo žingsniai girdisi lipant laiptais.

Rebeka nueina prie krosnies ir patraukia už varpelio virvutės.

Po akimirkos iš dešinės pasirodo ponia Helset.

REBEKA. Ponia Helset, galite nudengti stalą, nes pastorius nevakarieniam, o direktorius išėjo namo.

PONIA HELSET. Ar direktorius išėjo? Kas nutiko su juo?

REBEKA (*Pasiima savo nėrinį*). Jis išpranašavo, kad kils didelė audra.

PONIA HELSET. Kaip keista. Šįvakar nė debesėlio nematyti.

REBEKA. Kad tik jis nesutiktų baltojo arklio. Bijau, kad netrukus gali šitie vaiduokliai pradėti kalbėti.

PONIA HELSET. Panele, kad ant Jūsų Dievas neužsirūstintų! Nekalbėkit taip baisiai.

REBEKA. Ar gi jau taip...

PONIA HELSET (*Lėčiau*). Negi iš tikrųjų, panele, manot, kad greitai kas nors mirs?

REBEKA. Oi ne, nemanau. Bet šiam pasaulyje, ponia Helset, visokių baltų arklių yra. Na, labanakt tuomet. Einu pas save.

PONIA HELSET. Labanakt, panele.

Rebeka su nėriniumi išeina į dešinę.

PONIA HELSET (*Užgesina lempą, papurto galvą ir kalba sau po nosimi*). Jetau, Jetau. Ta panelė Vest. Kaip ji kartais gali pasakyti.

ANTRAS VEIKSMAS

Johaneso Rosmerio darbo kambarys. Kairėje pusėje kabineto durys. Antrame plane matyti tarpduryje atitraukta užuolaida, už kurios matosi miegamasis. Dešinėje – langas, prieš kurį stovi stalas, apkrautas knygomis ir popieriais. Palei sienas – knygų lentynos ir spintelės. Paprasti baldai. Kairėje – senovinė kanapa su staleliu priešais.

Johanesas Rosmeris, apsivilkęs naminį švarką, sėdi ant kėdės aukšta atkalte prie stalo. Jis pjausto ir varto laikraščio lapus, šen bei ten paskaito.

Pasigirsta beldimas į duris kairėje.

ROSMERIS (*Neatsisukdamas*). Užsik.

Apsivilkusi chalatų įeina Rebeka Vest.

REBEKA. Labas rytas.

ROSMERIS (*Toliau varto lapus*). Labas rytas, mieloji. Ar kažko norėjai?

REBEKA. Tik norėjau sužinoti, ar gerai išmiegojai?

ROSMERIS. Ak, miegojau taip saugiai ir maloniai. Jokių sapnų. (*Atsisuka*). O tu?

REBEKA. Ačiū, gerai. Užmigau paryčiais.

ROSMERIS. Nežinau, ar paskutiniu metu man širdyje buvo taip lengva kaip dabar. O, kaip gerai, kad viską išsakiau.

REBEKA. Taip, Rosmeri, nereikėjo taip ilgai tylėti.

ROSMERIS. Aš pats nesuvokiu, kaip galėjau būti toks bailys?

REBEKA. Na gi, juk iš tiesų ne dėl bailumo.

ROSMERIS. Ką tu! Dabar kai žiūriu iš esmės, matau, kad čia būta bailumo.

REBEKA. Tuo smagiai, kad išdrįsai. (*Atsisėda prie jo ant kėdės prie rašomojo stalo*). Dabar noriu tau papasakoti, ką padariau – tik nesupyk ant manęs.

ROSMERIS. Supykti? Mieloji, kaip tu gali manyti...?

REBEKA. Taip, supykti, nes elgiausi šiek tiek savavališkai, bet...

ROSMERIS. Na, tai papasakok man.

REBEKA. Vakar vakare, kai tas Ulrikas Brendelis rengėsi išeiti, daviau jam kelias eilutes, kad perduotų Mortensgordui.

ROSMERIS (*Kiek susimąstęs*). Bet, brangioji Rebeka... Ką tu ten parašei?

REBEKA. Parašiau, kad jis tau padarytų didelę paslaugą, jei pasirūpintų tuo nelaimingu žmogumi ir padėtų jam kiek galėtų.

ROSMERIS. Mieloji, nereikėjo to daryti. Tu tik pakenkei Brendeliui šiais žodžiais. O su Mortensgordu mieliau neturėčiau jokių reikalų. Juk žinai apie nesutarimus, kurie kažkada tarp mūsų iškilo.

REBEKA. Ar nemanai, kad būtų gerai su juo atkurti gerus santykius?

ROSMERIS. Aš? Su Mortensgordu? Kodėl tau taip atrodo?

REBEKA. Todėl, kad visai saugus dabar negali jaustis – dėl to, kas dabar skiria tave ir tavo draugus.

ROSMERIS (*Žiūri į ją ir purto galva*). Ar tu iš tiesų manai, kad Krolas arba kas nors kitas norėtų atkeršyti? Kad jie sugebėtų?

REBEKA. Pirmajam įtūžiui apėmus, mielasis. Negali tiksliai žinoti. Dėl to, kaip direktorius sureagavo, manau...

ROSMERIS. Baik tu, turėtum geriau jį pažinoti. Krolas yra garbingas žmogus ir iš vidaus, ir iš išorės. Po pietų nueisiu į miestą su juo pasikalbėti. Su jais visais pasikalbėsiu. Matysi, kad paprastai čia viskas išsispręs.

Ponia Helset įeina pro duris kairėje.

REBEKA (*Atsistoja*). Kas yra, ponias Helset?

PONIS HELSET. Direktorius Krolas yra apačioje prieangyje.

ROSMERIS (*Atsistoja*). Krolas!

REBEKA. Direktorius! Nebūčiau pagalvojusi!

PONIA HELSET. Jis klausia, ar galėtų užlipti pas Jus pasikalbėti.

ROSMERIS (*Rebekai*). Ar aš nesakiau? Žinoma, kad gali. (*Prieina prie durų ir šaukia nuo laiptų*). Lipk viršun, mielas drauge! Širdingai esi laukiamas!

Rosmeris laiko atviras duris. Ponia Helset išeina. Rebeka užtraukia užolaidas tarpduryje, šį bei tą patvarko.

Direktorius Krolas įeina su skrybėle rankoje.

ROSMERIS (*Tyliai, bet susijaudinęs*). Žinojau, kad nebus mūsų paskutinis susitikimas...

KROLAS. Šiandien viską matau visai kitomis akimis nei vakar.

ROSMERIS. Ar ne taip, Krolai? Kitaip matai? Na taip, viską pergalvojai...

KROLAS. Visai ne taip mane supranti. (*Padedą savo skrybėlę ant stalelio prie kanapos*). Man būtina su tavimi pasikalbėti tarp keturių akių.

ROSMERIS. Kodėl negali panelė Vest?

REBEKA. Viskas gerai, Rosmeri. Aš išeinu.

KROLAS (*Žiūri į ją iš padilbų*). Turiu atsiprašyti panelės, kad atvykau čia taip anksti ryte. Kad užklupau Jums nespėjus...

REBEKA (*Nustebusi*). Kodėl? Ar manote, kad kažkas negerai, jog aš namuose vaikštau su chalatu?

KROLAS. Gink dieve! Aš visai nebežinau, kokie papročiai ir įpročiai yra įsigalėję Rosmersholme.

ROSMERIS. Krolai, tu visai kaip nesavas šiandien!

REBEKA. Aš atsiprašysiu, pone direktoriau.

Rebeka išeina į kairę.

KROLAS. Tau leidus. (*Jis atsisėda ant kanapos*).

ROSMERIS. Taip, drauge, gerai įsitaisykime ir pasikalbėkime. (*Jis atsisėda ant kėdės tiesiai priešais direktorių*).

KROLAS. Po vakar nesudėjau nė bluosto. Visą naktį mąščiau.

ROSMERIS. Ir ką šiandien gali pasakyti?

KROLAS. Ilgai kalbėsiu, Rosmeri. Galiu pradėti nuo įžangos. Galiu šiek tiek papasakoti apie Ulriką Brendelį.

ROSMERIS. Ar jis buvo pas tave?

KROLAS. Ne. Jis įsikūrė purvinoje knaipėje. Aišku, su purviniausia kompanija. Gėrė ir kitiems statė tol, kol turėjo už ką. Po to apšaukė visą kompaniją niekingais skurdžiais. Dėl to jis neklydo. Bet tada gavo į skudurus ir buvo išmestas į nuotekų griovį.

ROSMERIS. Tai jis visai nepataisomas.

KROLAS. Švarką jis irgi užstatė. Bet jį išpirko. Atspėsi kas?

ROSMERIS. Gal tu?

KROLAS. Ne. Garbiojo pono Mortensgordo.

ROSMERIS. Mat kaip.

KROLAS. Drįstu papasakoti, kad pono Brendelio pirmas vizitas buvo pas tą idiotą ir plebėjų.

ROSMERIS. Jam tikrai pasisekė...

KROLAS. Tikrai taip. (*Jis pasilenkia virš stalo kiek arčiau Rosmerio*). Bet dabar priėjome reikalą, dėl kurio turiu tave perspėti mūsų senos draugystės, mūsų buvusios draugystės labui.

ROSMERIS. Drauge, dėl kokio reikalo?

KROLAS. Šiuose namuose už tavo nugaros vyksta tam tikri žaidimai.

ROSMERIS. Kodėl taip manai? Ar Reb... ar turi omeny panelę Vest?

KROLAS. Taip, būtent ją. Visai galiu suprati jos motyvus. Ji jau seniai įpratus čia vadovauti. Bet vis tiek...

ROSMERIS. Mielasis, Krolai, tu tikrai dėl to klysti. Aš ir ji – mes visiškai nieko vienas nuo kito neslepiame.

KROLAS. Ar tau ji prisipažino ir tai, kad susirašinėja su „Žiburio“ redaktoriumi?

ROSMERIS. Ak, tu turi omenyje kelias eilutes, kurias įdavė Ulrikui Brendeliui.

KROLAS. Vadinasi išsiaiškinau. Ir tu pritari, kad ji tokiu būdu užmezgė ryšius su tuo skandalistu, kuris kiekvieną savaitę bando prikalti mane prie gėdos stulpo už mano veiklą mokykloje ir kitur viešumoje?

ROSMERIS. Drauge, apie šitą reikalo pusę ji tikrai nėra nesusimąstė. O be to, ji, žinoma, turi visišką veiksmų laisvę kaip kad ir aš.

KROLAS. Ir? Taip. Turbūt taip pritinka ten, kur tu eini. Nes, kaip suprantu, kokios tavo pažiūros, tokios ir panelės Vest?

ROSMERIS. Taip. Galima sakyti, kad mes kartu pasiekėme jas.

KROLAS (*Žiūri į jį ir lėtai purto galva*). Ak, tu aklas, suklaidintas žmogau!

ROSMERIS. Aš? Iš ko tu taip sprendi?

KROLAS. Todėl kad nediršti – nenoriu galvoti apie blogiausia. Ne, ne, leisk man pabaigti. Tu juk tikrai vertini mano draugystę, Rosmeri? Ir mano pagarbą tau? Argi ne?

ROSMERIS. Manau, kad man nėra nereikia atsakyti į šį klausimą.

KROLAS. Bet yra dalykų, kuriems reikia atsakymų – išsamaus tavo paaiškinimo. Ar neprieštarausi, jei užsiimsiu savotiška apklausa?

ROSMERIS. Apklausa?

KROLAS. Taip, kad aš paklausiu apie kelis dalykus, kuriuos tau gali būti nemalonu prisiminti. Matai, ši tavo pražūtis, arba, kaip kad tu sakai, tavo išsilaisvinimas, jis yra susijęs su tiek daug kitų dalykų, kuriuos tu savo paties labai turi man paaiškinti.

ROSMERIS. Drauge, klausk apie ką tik nori. Neturiu ko slėpti.

KROLAS. Pasakyk man tuomet, kaip tau pačiam atrodo, kokia buvo tikroji priežastis, dėl kurios Beatė atėmė sau gyvybę?

ROSMERIS. Kaip gali dėl to dvejoti? Arba, tiksliau sakant, ar galima klausti apie priežastis, dėl kurių nelaimingas, sergantis, nepakaltinamas žmogus ko nors imasi?

KROLAS. Ar tu toks tikras, kad Beatė buvo tokia jau nepakaltinama? Bet kokiu atveju gydytojai manė, kad galbūt ir negalima to vienareikšmiškai tvirtinti.

ROSMERIS. Jeigu gydytojai kada būtų ją matę tokią, kokią aš daug kartų mačiau ir dienomis, ir naktimis, tuomet jie nebūtų dvejoję.

KROLAS. Tuomet ir aš nedvejojau.

ROSMERIS. Žinoma, kad ne. Deja, nebuvo įmanoma sudvejoti. Aš juk tau papasakojau apie jos nevaldomą, laukinę aistrą, į kurią ji tikėjosi, kad aš atsakysiu. Ak, ta baimė, kurią ji man įvarė! O dar jos nepagrįsti, skaldantys priekaištai pastaraisiais metais.

KROLAS. Taip, kai sužinojo, kad niekad gyvenime negalės susilaukti vaikų.

ROSMERIS. Na gi, pats pagalvok. Tokia varginanti, baisi kančia dėl to, ko nenusipelnei! Ir ji dar turėjo būti pakaltinama?

KROLAS. Hm. Nepameni, ar tuo metu namuose buvo knygų apie santuokos prasmę šių dienų pažangiu supratimu?

ROSMERIS. Pamenu, kad panelė Vest man paskolino tokį veikalą. Kaip žinai, ji juk paveldėjo gydytojo knygų kolekciją. Bet, mielas Krolai, tu juk nemanai, kad mes galėjome būti tokie neatsargūs ir leistume, kad vargšė ligonė susipažintų su tokiais dalykais? Aš galiu patikinti tave tvirtai ir drąsiai, kad mūsų kaltės čia nėra. Jos pačios sumišę nervai nuvarė ją klaidžiais keliais.

KROLAS. Tik viena galiu tau dabar pasakyti. Vargšė, iškankinta, persitempusi Beatė padarė galą savo gyvenimui, kad tu galėtum laimingai gyventi – gyventum laisvas ir taip, kaip nori.

ROSMERIS (*Pusiau atsistojęs nuo kėdės*). Ką tu nori tuo pasakyti?

KROLAS. Rosmeri, paklausk manęs nepertraukdamas. Dabar jau galiu apie tai kalbėti. Paskutiniaisiais savo gyvenimo metais Rebeka du kartus pas mane apsilankė ir papasakojo, kad yra kamuojama nerimo ir sumišimo.

ROSMERIS. Dėl to paties dalyko?

KROLAS. Ne. Pirmą kartą ji atėjo ir tvirtino, kad tu eini pražūties keliu. Kad ketini apleisti savo tėvų tikėjimą.

ROSMERIS (*Susijaudinęs*). Tai ką sakai, Krolai, yra neįmanoma! Tiesiog neįmanoma! Dėl to tu klysti.

KROLAS. Kodėl?

ROSMERIS. Nes, kol buvo gyva Beatė, tol dvejojau ir kovojau pats su savimi. O toje kovoje buvau vienas ir kovojau visiškoje tyloje. Nemanau net, kad Rebeka...

KROLAS. Rebeka?

ROSMERIS. Na, taip – panelė Vest. Vadinu ją Rebeka dėl patogumo.

KROLAS. Pastebėjau.

ROSMERIS. Todėl man nesuvokiama, kaip galėjo Beatė padaryti tokią išvadą? Ir kodėl ji pati man apie tai neužsiminė? Niekada nebuvo užsiminusi. Nė vienu žodžiu.

KROLAS. Vargšėlė – ji prašė ir maldavo manęs su tavimi pasikalbėti.

ROSMERIS. Kodėl tuomet to nepadarei?

KROLAS. Ar galėjau tuo metu suabejoti, kad ji yra pamišusi? Toks kaltinimas tokiam žmogui kaip tu! Vėliau ji sugrįžo, maždaug po mėnesio. Tuomet ji atrodė ramesnė. Bet prieš išeidama pasakė: „Galite netrukus tikėtis sulaukti balto žirgo Rosmersholme“.

ROSMERIS. Aha. Baltas žirgas – apie jį ji dažnai kalbėdavo.

KROLAS. O kai bandžiau nukreipti jos liūdnas mintis, ji tiesiog pasakė: „Man nebedaug liko. Dabar jau greitai turės Johanesas susituokti su Rebeka“.

ROSMERIS (*Beveik be žado*). Ką tu sakai? Susituokti?

KROLAS. Buvo ketvirtadienio popietė. Šeštadienio vakarą ji nušoko nuo tiltelio į malūno krioklį.

ROSMERIS. O tu mūsų neperspėjai!

KROLAS. Pats žinai, kaip dažnai ji sakydavo, kad greitai turės mirti.

ROSMERIS. Žinau. Bet vis tiek – turėjai mus perspėti!

KROLAS. Pats tą supratau. Bet buvo jau per vėlu.

ROSMERIS. Bet kodėl tu po to...? Kodėl visa tai nutylėjai?

KROLAS. Ar būtų naudinga ateiti čia ir tave dar labiau kankinti ir draskyti? Aš juk viską laikiau tik tuščiomis ir laukinėmis fantazijomis. Iki pat vakar vakaro.

ROSMERIS. O dabar nebelaikai?

KROLAS. Ar nebuvo Beatė teisi, kai sakė, kad tu atsižadėsi savo vaikystės tikėjimo?

ROSMERIS (*Spokso į tašką priešais save*). Nieko nesuprantu. Man tai yra labiausiai nesuvokiama pasaulyje.

KROLAS. Suvokiamas ar nesuvokiamas, bet taip jau yra. Todėl dabar klausiu, Rosmeri, kiek tiesos yra jos antrajame kaltinime? Turiu omeny paskutinįjį.

ROSMERIS. Kaltinime? Ar tai buvo kaltinimas?

KROLAS. Galbūt neatkreipei dėmesio, kokius žodžius ji vartojo? Ji teigė, kad nori pasitraukti iš kelio. Kodėl? Na?

ROSMERIS. Suprantu. Kad galėčiau susituokti su Rebeka...

KROLAS. Nevisai taip skambėjo jos žodžiai. Ji tą pasakė kitaip. Ji pasakė: „Man nebedaug liko. Dabar jau greitai turės Johanesas susituokti su Rebeka“.

ROSMERIS (*Kurį laiką žiūri į Krolą, po to atsistoja*). Suprantu, ką nori pasakyti, Krolai.

KROLAS. Ir? Koks tavo atsakymas?

ROSMERIS (*Kaip visada ramiai, susivaldydamas*). Negirdėtas kaltinimas... Vienintelis tinkamas atsakymas būtų parodyti į duris.

KROLAS (*Atsistoja*). Viskas aišku.

ROSMERIS (*Užstoja jam kelią*). Paklausk manęs. Daugiau nei metus – nuo pat Beatės mirties – mes su Rebeka Vest Rosmersholme gyvename vieni. Visą tą laiką žinojai Beatės kaltinimus mums. Bet nė akimirką nepastebėjau, kad smerktum tai, jog mes su Rebeka kartu čia gyvename.

KROLAS. Iki pat vakar vakaro nežinojau, kad šitas bendras gyvenimas sieja tikėjimo atsižadėjusį vyrą ir emancipuotą moterį.

ROSMERIS. Šit kaip! Tai tu netiki, kad tikėjimo atsisakiusieji ir išsilaisvinę žmonės negali tyrai gyventi? Nemanai, kad jiems gali būti natūralios moralės normos!

KROLAS. Aš nelabai pasikliauju ta morale, kuri nėra paremta bažnyčios tikėjimu.

ROSMERIS. Ir tai tu taikai ir man su Rebeka? Mano ir Rebekos santykiams?

KROLAS. Negalima dėl jūsų dviejų naudoti paneigti fakto, kad didelio atitrūkimo tarp laisvamanių ir...hm...

ROSMERIS. Ir ko?

KROLAS. Ir laisvos meilės, jei jau taip nori išgirsti.

ROSMERIS (*Lėtai*). Kaip tau negėda man to sakyti! Žmogui, pažinojusiam mane nuo ankstyvos jaunystės laikų.

KROLAS. Būtent dėl to. Žinau, kaip lengvai pasiduodi aplink tave esančių žmonių įtakai. O ta tavo Rebeka... tai yra šita panelė Vest... Mes juk iš tikrųjų jos gerai nepažįstame. Trumpai tariant, Rosmeri, aš tavęs neapleidžiu. Bet tu pats turi gelbėtis, kol ne vėlu.

ROSMERIS. Gelbėti save? Kaip?

Ponia Helset žvilgteli pro duris kairėje.

ROSMERIS. Ko norėjote?

PONIA HELSET. Norėjau pakviesti panelę į apačią.

ROSMERIS. Panelės čia viršuje nėra.

PONIA HELSET. Tikrai? (*Apsižvalgo*). Kaip keista. (*Ji išeina*).

ROSMERIS. Ką tu sakei?

KROLAS. Paklausk manęs. Kas vyko paslapčia, kol buvo gyva Beatė, ir kas tebevyksta čia – į tai gilintis neketinu. Tu juk buvai labai nelaimingas savo santuokoje. Šis faktas tegu iš dalies būna tau pateisinimas...

ROSMERIS. Kaip tu prastai mane pažįsti!

KROLAS. Nepertrauk manęs. Noriu tau pasakyti, jog, jeigu šitas gyvenimas drauge su panele Vest tęstųsi, ypatingai svarbu, kad laikytum paslapyje šitą persimainymą, tą nelaimingą nusigręžimą nuo tikėjimo, iki kurio ji tave privedė. Leisk man kalbėti! Leisk man kalbėti! Noriu pasakyti, kad, jei jau nusprendei eiti blogu keliu, tai galvok, manyk ir tikėk, dėl dievo meilės, kuo tik nori, kaip tik nori. Bet pasilik savo nuomones sau. Tai juk visiškai asmeninis reikalas. O jei taip, tuomet nėra jokio reikalo, kad tai būtų apskelbta visoje šalyje.

ROSMERIS. Man būtina išeiti iš netikros ir dviprasmiškos pozicijos.

KROLAS. Rosmeri, turi pareigą savo giminės tradicijoms. Nepamiršk! Nuo neatmenamų laikų Rosmersholmas buvo disciplinos ir tvarkos, pagarbaus santykio su tuo, ką patvirtina ir kam pritaria geriausi visuomenės žmonės, šaltinis. Jeigu pasklis žinia, kad tu pats atsiribojai nuo to, ką galiu pavadinti Rosmerių šeimos tradicija, ji sukels siaubingą nepataisomą sumišimą.

ROSMERIS. Brangusis Krolai – aš viską matau kitaip. Manau, kad mano neabejotina pareiga yra įnešti šiek tiek šviesos ir džiaugsmo ten, kur Rosmerių giminė ilgus metus kūrė tamsą ir sunkumą.

KROLAS (*Žiūri į jį griežtai*). Taip, būtų labai garbingas darbas žmogui, su kuriuo išmirs giminė. Drauge, palik ramybėje tokius dalykus. Toks darbas ne tau. Tu sutvertas ramiai gyventi kaip stebėtojas.

ROSMERIS. Gali būti. Bet ir aš noriu nors kartą atsidurti gyvenimo kovoje.

KROLAS. Šita gyvenimo kova – ar žinai, ką ji tau atneš? Tai bus kova iki mirties su visais tavo draugais.

ROSMERIS (*Tyliai*). Juk ne visi jie tokie fanatikai kaip tu.

KROLAS. Rosmeri, tu esi nekalta siela. Napatyrusi siela. Neįsivaizduoji, kokia nuožmi audra tada užpuls.

Ponia Helset praveria duris kairėje.

PONIA HELSET. Manęs prašė panelė paklausti...

ROSMERIS. Dėl ko?

PONIA HELSET. Apačioje yra žmogus, kuris nori šnektelėti su pastoriumi.

ROSMERIS. Gal čia tas žmogus, kuris buvo vakar vakare?

PONIA HELSET. Ne, čia tasai Mortensgordas.

ROSMERIS. Mortensgordas?

KROLAS. Aha! Iki to priėjom! Jau priėjom!

ROSMERIS. Ko jis iš manęs nori? Kodėl nepasakėte, kad eitų sau?

PONIA HELSET. Panelė sakė, kad paklausčiau, ar jis gali pakilti į viršų.

ROSMERIS. Pasakyk jam, kad turiu svečių...

KROLAS (*Poniai Helset*). Ponia, sakykit, kad ateitų.

Ponia Helset išeina.

KROLAS (*Pasiima savo skrybėlę*). Apleidžiu lauką. Kol kas. Bet paskutinis mūšis dar neįvyko.

ROSMERIS. Krolai, prisiekiu savo gyvybe – nieko bendro su Mortensgordu neturiu.

KROLAS. Nebetikiu tavimi. Jokiais klausimais. Po to, kas nutiko, kad ir kas benutiktų, daugiau tavimi netikėsiu. Dabar prasideda kova be pasigailėjimo. Bet mes pabandysime tave nukenksminti.

ROSMERIS. Ak, Krolai, kaip giliai, kaip žemai tu dabar esi!

KROLAS. Aš? Ir tą sako toks kaip tu! Prisimink Beatę!

ROSMERIS. Ir vėl tu apie tą patį!

KROLAS. Ne. Tegu tavo paties sąžinė išsprendžia malūno krioklio mįslę, jeigu tavyje dar yra likę kažkas tokio.

Pederis Mortensgordas lėtai ir tyliai įeina pro duris kairėje. Jis yra mažas, smulkus vyras su plonais, rusvais plaukais ir barzda.

KROLAS (*Meta paniekinantį žvilgsnį*). Matot kaip, „Žiburys“... Įžiebtas Rosmersholme. (*Užsisagsto paltą*). Negali būti jokios dvejonės, kokio kurso turiu laikytis.

MORTENSGORDAS (*Romiai*). „Žiburys“ visada bus uždegtas, kad pašviestų direktoriui kelią namo.

KROLAS. Taip, Jūs ilgą laiką demonstravote savo geranoriškumą. Be abejo, yra įsakymas, kuris sako neliudyti melagingai prieš savo artimą...

MORTENSGORDAS. Direktoriui nereikia manęs mokyti Dievo įsakymų.

KROLAS. Ir apie šeštąjį nereikia?

ROSMERIS. Krolai!

MORTENSGORDAS. Jeigu jau reikėtų, pastorius turbūt labiausiai pritiktų.

KROLAS (*Vos slėpdamas pašaipą*). Pastorius? Taip, pastorius Rosmeris yra neginčijamai labiausiai tinkantis tokiu klausimu. Gero susitikimo, ponai! (*Trenkia durimis išeidamas*).

ROSMERIS (*Žiūri į duris ir sako sau pačiam*). Taip, taip, tebūnie. (*Atsisuka į Mortensgordą*). Ar pasakytumėt, pone Mortensgordai, kokiu reikalu pas mane apsilankėte?

MORTENSGORDAS. Iš tiesų, ieškojau panelės Vest. Pamaniau, kad turėčiau jai padėkoti už puikų laišką, kurį iš jos vakar gavau.

ROSMERIS. Žinau, kad ji Jums rašė. Ar pavyko su ja pasikalbėti?

MORTENSGORDAS. Taip, trumpai. (*Nežymiai šypsosi*). Girdžiu, kad Rosmersholme į kai kuriuos klausimus pasikeitė požiūris.

ROSMERIS. Mano pažiūros pasikeitė daugeliu klausimu. Netgi drįsčiau sakyti, kad visais.

MORTENSGORDAS. Panelė tą minėjo. Ir dėl to jai atrodė, kad turėčiau pakilti į viršų pasikalbėti apie tai su pastoriumi.

ROSMERIS. Apie ką, pone Mortensgordai?

MORTENSGORDAS. Ar galėčiau gauti Jūsų leidimą paskelbti „Žiburyje“, kad Jūs dabar mąstote kitaip ir kad prisijungiate prie judėjimo už laisvą mintį ir pažangą?

ROSMERIS. Galite drąsiai tą daryti. Aš netgi prašau Jūsų tai papasakoti.

MORTENSGORDAS. Tuomet tai pasirodys rytoj ryte. Tai, kad pastorius Rosmeris iš Rosmersholmo nusprendė dar vienu būdu kovoti už šviesą, bus didelė ir svarbi žinia.

ROSMERIS. Aš ne visai Jus suprantu.

MORTENSGORDAS. Aš noriu pasakyti, kad kiekvienas laimėtas rimtas, krikščioniškų pažiūrų šalininkas mūsų partijai yra stipri moralinė parama.

ROSMERIS (*Šiek tiek nustebęs*). Tai Jūs nežinote...? Ar panelė Vest šito Jums nepapasakojo?

MORTENSGORDAS. Ko, pone pastoriau? Panelė stipriai skubėjo. Ji sakė man lipti į viršų ir likusią dalį išgirsti iš Jūsų paties.

ROSMERIS. Aha, tuomet noriu Jums papasakoti, kad aš visiškai išsilaisvinau. Visomis prasmėmis. Šiuo metu nesu niekaip susijęs su bažnyčios mokymu. Tie dalykai man nuo šiol nė kiek neberūpi.

MORTENSGORDAS (*Žiūri pasimetęs į Rosmerį*). Negali būti, net jei mėnulis nuskristų ant žemės, nebūčiau labiau...! Pats pastorius atsižada bažnyčios...!

ROSMERIS. Taip, užimu tokią poziciją, kokią Jūs pats jau ilgą laiką užimate. Taigi galite tą pranešti rytoj „Žiburyje“.

MORTENSGORDAS. Ir tai? Ne, brangus pone pastoriau... Dovanokite, bet šios reikalo pusės neverta liesti.

ROSMERIS. Neverta liesti?

MORTENSGORDAS. Manau, ne iškart.

ROSMERIS. Bet man nesuvokiama...

MORTENSGORDAS. Matot kaip, pone pastoriau. Jūs nesate su visomis aplinkybėmis taip gerai susipažinęs kaip, kad aš, drįstu manyti. Bet jei Jūs jau perėjote į kovotojų už laisvę gretas, ir kaip sakė panelė Vest, norite dalyvauti judėjime, tuomet tikiu, kad norite ir mūsų krypties, ir judėjimui būti kaip tik įmanoma naudingas.

ROSMERIS. Taip, nuoširdžiai to trokštu.

MORTENSGORDAS. Puiku. Bet tuomet noriu, kad žinotumėte, pone pastoriau, kad kai tik žengsite žingsnį ir viešai paskelbsite apie savo atsiskyrimą nuo bažnyčios, tuomet tą pačią akimirką surišite sau rankas.

ROSMERIS. Jums taip atrodo?

MORTENSGORDAS. Taip, galite būti tikras, kad tuomet šiuose kraštuose Jums nedaug liks ką nuveikti. O be to, laisvamanių turime pakankamai iš anksčiau, pone pastoriau. Vos nepasakiau, kad turime per daug tokių žmonių. Ko partijai trūksta, tai krikščioniškų elementų, ir tą visi turi gerbti. Su jais mums visai striuka. Dėl šios priežasties būtų geriausia, jei nutylėtumėte tokių dalykus, kurie visuomenės neliečia. Tokia būtų mano nuomonė.

ROSMERIS. Supratau. Vadinasi Jūs nerizikuotumėte turėti su manimi kokių nors reikalų jeigu aš viešai paskelbčiau apie savo atsiskyrimą nuo bažnyčios?

MORTENSGORDAS (*Purto galvą*). Vargiai, pone pastoriau. Pastaruuju metu laikausi taisyklės niekada nepalaikyti nei reikalo, nei žmogaus, kurie nori oponuoti bažnyčiai.

ROSMERIS. Ar pastaruuju metu vėl grįžote prie bažnyčios?

MORTENSGORDAS. Šie dalykai niekaip nesusiję.

ROSMERIS. Aha, šit kaip. Taip, dabar Jus suprantu.

MORTENSGORDAS. Pone pastoriau, turėtumėt prisiminti, kad ypač aš negaliu elgtis taip kaip noriu.

ROSMERIS. Kas Jums neleidžia?

MORTENSGORDAS. Neleidžia tai, kad esu pažymėtas žmogus.

ROSMERIS. Ak, matot kaip.

MORTENSGORDAS. Pažymėtas žmogus, pone pastoriau. Ypač Jūs turėtumėte tą atsiminti. Nes niekas kitas nėra labiau atsakingas už tai, kad buvau pažymėtas.

ROSMERIS. Jei anąkart būčiau buvęs ten, kur esu dabar, į Jūsų nusižengimą būčiau reagavęs atsargiau.

MORTENSGORDAS. Man irgi taip atrodo. Bet dabar per vėlu. Pažymėjote mane kartą ir visiems laikams. Visam gyvenimui. Na, visiškai ir nesuprantate, ką tai reiškia. Bet galbūt Jūs pats dabar patirsite šitą gėlą, pone pastoriau.

ROSMERIS. Aš?

MORTENSGORDAS. Taip. Juk Jūs nemanote, kad direktorius Krolas ir jo aplinka yra linke atleisti už tokį atsiskyrimą? Sakoma, kad „Apygardos žinios“ trokšta kraujo. Gali būti, kad tapsite pažymėtu žmogumi, taip pat ir Jūs.

ROSMERIS. Aš nesijaučiu pažeidžiamas nė vienoje savo asmeninio gyvenimo sferoje, pone Mortensgordai. Prie mano elgesio nėra ko prikibti.

MORTENSGORDAS (*Švelniai šypsosi*). Drąsiai kalbate, pone pastoriau.

ROSMERIS. Gali būti. Bet turiu teisę taip kalbėti.

MORTENSGORDAS. Net jei taip atidžiai iškrėstumėte savo elgesį, kaip kadaise iškrėtėte manąjį?

ROSMERIS. Kaip keistai kalbate. Ko Jūs siekiate? Turite omenyje kažką konkrečiau?

MORTENSGORDAS. Taip, yra vienas konkretus dalykas. Vienas vienintelis. Bet jis gali tapti ganėtinai bjauriu, jei bloga linkintys priešininkai jį suuos.

ROSMERIS. Ar teiktumėtės pasakyti, apie ką kalbate?

MORTENSGORDAS. Ar pastorius negali pats atspėti?

ROSMERIS. Ne, tikrai ne. Niekaip.

MORTENSGORDAS. Ką gi, tuomet galiu papasakoti. Savo dispozicijoje turiu stebėtiną laišką, kuris buvo parašytas Rosmersholme.

ROSMERIS. Ar turit omenyje panelės Vest laišką? Ar jis toks stebėtinas?

MORTENSGORDAS. Ne, tas laiškas nėra niekuo stebėtinas. Aš seniau esu gavęs dar vieną laišką iš dvaro.

ROSMERIS. Taip pat nuo panelės Vest?

MORTENSGORDAS. Ne, pone pastoriau.

ROSMERIS. Nuo ko tuomet? Nuo ko?

MORTENSGORDAS. Nuo Jūsų velionės žmonos.

ROSMERIS. Mano žmonos? Ar Jūs gavot laišką nuo mano žmonos?

MORTENSGORDAS. Tikrai taip.

ROSMERIS. Kada?

MORTENSGORDAS. Paskutinėmis velionės ponios gyvenimo dienomis. Gali būti prieš pusantrų metų jau. Būtent šis laiškas yra toks stebėtinas.

ROSMERIS. Jūs turėtumėte žinoti, kad mano žmona tuo metu nebuvo viso proto?

MORTENSGORDAS. Taip, žinau, kad daug kam taip atrodė. Bet nemanau, kad būtų galima taip teigti iš to laiško. Kai sakau, kad laiškas yra stebėtinas, noriu pasakyti ką kita.

ROSMERIS. Ką, po galais, mano vargšė žmona sumąstė Jums parašyti?

MORTENSGORDAS. Laišką turiu namuose. Ji pradeda daugmaž nuo to, kad gyvena didelėje baimėje ir nerime. Nes šituose kraštuose yra tiek daug blogų žmonių, rašo ji. O tie žmonės tik ir nori pakenkti ir pridaryti Jums žalos.

ROSMERIS. Man?

MORTENSGORDAS. Taip, taip ji sako. O tuomet pasako labiausiai stebėtiną dalyką. Ar Jums papasakoti, pone pastoriau?

ROSMERIS. Žinoma! Viską. Be jokių išlygų.

MORTENSGORDAS. Velionė ponia prašo ir maldauja manęs būti didžiadvasiu. Ji rašo žinanti, kad pastorius atstatydino mane iš mokytojo pareigų. O tuomet ji nuoširdžiai prašo nesiimti keršto.

ROSMERIS. Kodėl ji galėjo galvoti, kad Jūs galėtumėte imtis keršto?

MORTENSGORDAS. Laiške rašoma, kad jeigu išgirsčiau gandus, jog Rosmersholme vyksta nuodėmingi dalykai, neturėčiau jokiais tokiais dalykais patikėti, nes tai tik blogi žmonės, kurie skleidžia tokias kalbas, kad padarytų Jus nelaimingą.

ROSMERIS. Taip parašyta laiške?

MORTENSGORDAS. Kai Jums bus patogiu, galėsite pats perskaityti.

ROSMERIS. Bet aš nesuvokiū! Apie ką ji įsivaizdavo galėjo būti tos apkaltos?

MORTENSGORDAS. Pirmiausia tai, kad pastorius atsižadėjo savo vaikystės tikėjimo. Tą poną gan užtikrintai neigė. Anuomet. O toliau... Hm...

ROSMERIS. Toliau?

MORTENSGORDAS. Taip, toliau ji rašo – ir tai, ką ji rašo, yra ganėtinai pakrikę – kad ji nežino apie jokių nuodėmingų ryšių Rosmersholme. Kad prieš ją jokia skriauda nėra padaryta. Ir jei pasklistų tokios kalbos, ji maldauja tos temos neliesti „Žiburyje“.

ROSMERIS. Ar ji mini kokius vardus?

MORTENSGORDAS. Ne.

ROSMERIS. Kas atnešė Jums tą laišką?

MORTENSGORDAS. Ar pažadėjau to neišduoti. Man jį atnešė vieną vakarą temstant.

ROSMERIS. Jeigu būtumėt iškart pasidomėjęs, būtumėt sužinojęs, kad mano vargšė, nelaiminga žmona negalėjo būti atsakinga už savo veiksmus.

MORTENSGORDAS. Aš paklausinėjau, pone pastoriau. Bet turiu pripažinti, kad nesusidariau būtent tokio įspūdžio.

ROSMERIS. Nesusidarėte? Bet kodėl Jūs dabar nusprendėte mane informuoti apie tą seną, pakrikusį laišką?

MORTENSGORDAS. Noriu patarti Jums būti itin atsargiu, pastoriau Rosmeri.

ROSMERIS. Ar turite omeny tai, kaip aš gyvenu?

MORTENSGORDAS. Taip. Turite nepamiršti, kad nuo dabar nebeesate neliečiamas.

ROSMERIS. Ar turėčiau suprasti, kad Jūs tebesilaikot nuomonės, kad čia yra ką slėpti?

MORTENSGORDAS. Nežinau dėl kokios priežasties išsilaisvinęs žmogus neturėtų gyventi taip, kaip jis nori. Bet būkit, kaip minėjau, nuo šios dienos atsargus. Jeigu pasklistų kalbos apie kažką, kas susikirstų su žmonių nusistatymais, galite būti tikras, kad tai pakenktų visam laisvos minties judėjimui. Viso geriausio, pastoriau Rosmeri.

ROSMERIS. Viso geriausio.

MORTENSGORDAS. O aš tuomet keliauju į spaustuve ir įtraukiu didžiąją naujieną į „Žiburį“.

ROSMERIS. Viską įtraukite.

MORTENSGORDAS. Įtrauksiu tai, ką masėms reikia žinoti.

Jis atsisveikina ir išeina. Rosmeris lieka stovėti tarpduryje, kol jis lipa laiptais. Pasigirsta lauko durų trinktelėjimas.

ROSMERIS. *(Stovi tarpduryje, pašaukia prislopintu balsu).* Rebeka! Re... Hm *(Garsiai).* Ponia Helset, ar panelė Vest ne apačioje?

PONIA HELSET *(Girdėti iš prieangio apačioje).* Ne, pone pastoriau, čia jos nėra.

Kambario gilumoje atsitraukia užuolaida. Tarpduryje pasirodo Rebeka.

REBEKA. Rosmeri!

ROSMERIS *(Atsisuka).* Ką? Ar tu buvai mano miegamajame? Mieloji, ką tu ten veikei?

REBEKA *(Ateina prie Rosmerio).* Klausiausi jūsų.

ROSMERIS. Bet gi, Rebeka, kaip tu taip?

REBEKA. Taip, leidau sau. Jis taip bjauriai pasakė dėl to mano chalato...

ROSMERIS. A, tai tu ten buvai ir kai Krolas...?

REBEKA. Taip. Norėjau sužinoti, kas dedasi jo galvoje.

ROSMERIS. Aš juk būčiau tau papasakojęs.

REBEKA. Nebūtum galėjęs visko papasakoti. Ir tikrai ne jo paties žodžiais.

ROSMERIS. Tai tu viską girdėjai?

REBEKA. Manau didžiąją dalį. Turėjau trumpam nusileisti į apačią, kai atėjo Mortensgordas.

ROSMERIS. O po to vėl užlipai į viršų.

REBEKA. Neminėk manęs bloguoju, brangus drauge.

ROSMERIS. Elkis taip, kaip tau atrodo gerai ir tinkamai. Juk turi absoliučią veiksmų laisvę. Bet ką tu apie visa tai manai, Rebeka? Ak, kaip niekad anksčiau man reikia tavęs.

REBEKA. Juk ir tu, ir aš buvome pasiruošę tam, kas turėjo vieną dieną nutikti.

ROSMERIS. Ne ne, aš ne apie tai.

REBEKA. Ne apie tai?

ROSMERIS. Aš įsivaizdavau, kad anksčiau arba vėliau mūsų graži, tyra draugystė bus apšmeizta ir įtarinėjama. Ne Krolo. Iš jo niekada to nesitikėjau. Bet iš šiurkštaus proto ir nuodėmingų akių žmonių, kurių tiek daug. O taip, tiesa, ne veltui aš iš pavydo uždengiau skraiste mūsų sąjungą. Šis žingsnis buvo pavojinga paslaptis.

REBEKA. Kodėl mums turi rūpėti, ką visi kiti galvoja! Juk mes žinome, kad esame niekuo kalti.

ROSMERIS. Aš? Be kaltės? Taip, iki pat šios dienos maniau taip. Bet dabar, dabar, Rebeka...

REBEKA. Taip, o kas dabar?

ROSMERIS. Kaip man paaiškinti baisius Beatės kaltinimus?

REBEKA (*Isismarkavusi*). Ak, tik nekalbėk apie Beatę! Daugiau nebegalvok apie Beatę! Ji yra mirusi ir atrodė, kad pagaliau sugebėjai ją paleisti.

ROSMERIS. Dėl to, kad sužinojau šiuos dalykus, atrodo, kad ji būtų taip nemaloniai prisikėlus.

REBEKA. O ne, Rosmeri, nekalbėk taip! Nekalbėk!

ROSMERIS. Negaliu, sakau tau. Reikia pabandyti viską iš esmės suprasti. Kaip ji galėjo nuklysti iki tokio netikusio klaidingo suvokimo?

REBEKA. Tu juk nepradėjai pats dvejoti dėl to, kad ji buvo beveik visai išėjusi iš proto?

ROSMERIS. O taip, būtent dėl to daugiau nebegaliu būti toks tikras. O be to, jeigu ir taip...

REBEKA. Jeigu ir taip? Kas tada?

ROSMERIS. Aš galvoju, kur tada reiktų ieškoti tikrosios priežasties, kodėl jos ligotas protas visai pasimaišė?

REBEKA. Ak, kokia tau nauda iš to, kad tu leisiesi į tokias spekuliacijas?

ROSMERIS. Negaliu kitaip, Rebeka. Negaliu leisti šitoms dvejonėms laisvai mane graužti, kad ir kaip nenorėčiau to imtis.

REBEKA. Bet juk tai pavojinga – apsisistoti ties tuo vienu sunkiu klausimu.

ROSMERIS (*Susimastęs neramiai vaikšto aplink*). Matyt, kad aš kažkokiu būdu išsidaviau. Turbūt ji pastebėjo, koks laimingas tapau nuo tada, kai tu pas mus atvykai.

REBEKA. Taip, bet, drauge, jeigu ir būtų taip buvę...

ROSMERIS. Matai, ji negalėjo nepastebėti, kad skaitėme tas pačias knygas. Kad mes ieškojome vienas kito draugijos ir kalbėdavomės apie naujuosius dalykus. Bet aš nesuprantu! Tuomet buvau toks apdairus, saugojau ją. Kiek prisimenu, rodos, kad dariau viską, kas nuo manęs priklausė, kad ji nieko bendra neturėtų su mūsų dalykais. Argi ne taip, Rebeka?

REBEKA. Taip, žinoma, kad taip.

ROSMERIS. Ir tu taip pat. Ir vis tiek! Kaip baisu apie tai galvoti! Vadinasi, ji buvo čia su mumis, su savo ligota meile, nė žodžiu neprasitardama stebėjo, viską matė ir viską blogai suprato.

REBEKA (*Grąžo rankas*). Ak, nereikėjo man atvykti į Rosmersholmą.

ROSMERIS. Tik pagalvok, kiek ji kankinosi tyloje! Kiek bjaurių dalykų ji savo ligotu protu galėjo prisigalvoti ir sudėlioti apie mus. Ar ji niekad nekalbėjo apie ką nors, kad galėjo užvesti tave ant kelio?

REBEKA (*Tarsi sunerimusi*). Man? Ar manai, kad tada būčiau čia pasilikusi bent vienai dienai?

ROSMERIS. Ne, ne, suprantu. Ak, kokią kovą ji kovojo. Ir kovojo viena, Rebeka. Pasimetusi ir visai viena. O tada galų gale ta jaudinanti, kaltę mums užtraukianti, pergalė malūno krioklyje (*Jis krinta ant kėdės prie rašomojo stalo, alkūnėmis atsiremia į stalą ir užsidengia rankomis veidą*).

REBEKA (*Atsargiai prisiartina iš nugaros*). Paklausk manęs, Rosmeri. Jeigu turėtum galią prikelti Beatę – atgal pas save, į Rosmersholmą – ar padarytum taip?

ROSMERIS. Kaip aš galiu pasakyti, ką daryčiau, o ko nedaryčiau. Apie nieką kita negalvoju, tik apie viena – to, ko nebeatstatysi.

REBEKA. Rosmeri, jau buvo laikas pradėti gyventi. Jau buvai pradėjęs. Visiškai išsilaisvinai – visapusiškai. Tu buvai toks laimingas ir linksmas.

ROSMERIS. O taip, išties buvau. O tada atėjo šis slogus sunkumas.

REBEKA (*Stovi už Rosmerio ir uždeda rankas ant kėdės atkaltės*). Kaip gera būdavo, kai sėdėdavome prieblandoje svetainėje. Ir padėdavome vienas kitam sudėlioti naujus savo gyvenimo planus. Tu norėjai pultį į tikrą gyvenimą – šių dienų gyvenimą – kaip pats sakydavai. Norėjai kaip laisvę nešantis svečias vaikščioti iš vieno namų į kitus. Patraukti į savo pusę protus ir valią. Visus aplinkinius paversti kilmingais žmonėmis. Vis plačiau ir plačiau. Kilmingais žmonėmis.

ROSMERIS. Laimingais ir kilmingais žmonėmis.

REBEKA. Būtent – laimingais.

ROSMERIS. Nes laimė kilnina protus, Rebeka.

REBEKA. Ar nemanai, kad ir skausmas? Didelis skausmas?

ROSMERIS. Taip, jei gali jį išverti. Įveikti. Visiškai įveikti.

REBEKA. Tau to reikia.

ROSMERIS (*Liūdnam purto galvą*). Niekad to visiškai neįveiksiu. Visuomet liks dvejonė. Klausimas. Niekada daugiau neatsiduosiu tam, dėl ko taip nuostabu gyventi.

REBEKA (*Kiek lėčiau kalba jam už nugaros*). Ką tu turi omeny, Rosmeri?

ROSMERIS. (*Pažvelgia į ją*). Ramų, laimingą nekaltumą.

REBEKA (*Žengia atgal*). Aha. Nekaltumą.

Trumpa pauzė.

ROSMERIS (*Alkūne pasirėmęs į stalą, galvą atrėmęs į plaštaką žiūri priešais save*). Ir kaip ji sugebėjo šitaip sudėti? Kaip sistematiškai viską surinko! Pirmiausia pradėjo įtarti mano tikėjimo tvirtumą. Kaip jai galėjo tuo metu šauti tokia mintis? Bet šovė. Ir išaugo iki žinojimo. O tada. Taip, tada jai nebebuvo sunku visi kita laikyti įmanoma. (*Atsisėda tiesiai kėdėje ir pirštais braukia per plaukus*). Ak, visos šitos laukinės fantazijos! Niekada jų neatsikratysiu. Esu dėl to tikras. Žinau tą. Jos visada persekios mane ir primins apie mirusiąją.

REBEKA. Kaip tas baltas žirgas Rosmersholme.

ROSMERIS. Būtent toks. Lekiantis į tave tamsoje. Iš tylumos.

REBEKA. Ir dėl šių liguistų vaizdinių nori apleisti tikrą gyvenimą, į kurį pradėjai kabintis?

ROSMERIS. Tu teisi, kad sunku. Sunku, Rebeka. Bet aš nepajėgus priimti sprendimo. Kaip aš visa tai kitaip suvaldyčiau!

REBEKA (*Už kėdės*). Kurdamas naujus ryšius.

ROSMERIS (*Nustemba, pakelia akis*). Naujus ryšius!

REBEKA. Taip, naujus ryšius su aplinkiniu pasauliu. Gyvenk, veik, daryk ką nors! O ne sėdėk čia ir mąstyk ir bandyk įminti neįmenamas mįsles.

ROSMERIS (*Atsistoja*). Naujus ryšius? (*Pereina per kambarį, stabteli prie durų ir grįžta atgal*). Man kyla vienas klausimas. Ar tu nesi uždavusi sau šito klausimo, Rebeka?

REBEKA (*Sunkiai kvėpuoja*). Papasakok man, apie ką tu.

ROSMERIS. Kaip tu manai, kaip nuo šios dienos toliau klostysis mūsų santykiai?

REBEKA. Manau, kad mūsų draugystė gali atlaikyti viską – kad ir kas nutiktų.

ROSMERIS. Teisybė, bet ne visai tai turėjau omenyje. Mąščiau apie tai, kas iš pat pradžių mus suvedė, tai kas taip tvirtai mus vienas prie kito jungia – mūsų bendrą tikėjimą, kad nekaltas vyro ir moters gyvenimas kartu yra įmanomas...

REBEKA. Suprantu, o kas dėl to?

ROSMERIS. Aš manau, kad toks ryšys kaip mūsų galėtų puikiai tikti gyvenimui tykioje ir laimingoje taikoje.

REBEKA. Ir?

ROSMERIS. Bet dabar laukia gyvenimas, kupinas kovų, neramumų ir stiprių emocijų. Nes noriu gyventi savo gyvenimą, Rebeka! Neleisiu, kad baimė to, kas gali nutikti, parklupdytų mane ant žemės. Neleisiu, kad nei koks gyvasis, nei kas kita nulemtų mano gyvenimo kelią.

REBEKA. Teisingai, ir neleisk! Būk visomis prasmėmis laisvas žmogus, Rosmeri!

ROSMERIS. Žinai ką aš toliau galvoju? Argi nežinai? Ar nematai, kaip būtų geriausia iškovoti laisvę nuo visų kankinančių prisiminimų, visos liūdnos praeities?

REBEKA. Sakyk!

ROSMERIS. Atsvarą jai pastatydamas naują, gyvybingą realybę.

REBEKA (*Rankomis ieško kėdės atkaltės*). Gyvybingos...? Apie ką tu?

ROSMERIS (*Prieina arčiau jos*). Rebeka, jeigu dabar paklausčiau, ar būtum mano antrąja žmona?

REBEKA (*Akimirką be žado, tada džiaugsmingai sušunka*). Tavo žmona? Tavo? Aš?

ROSMERIS. Puiku. Pabandykime. Mes du tapsime vienu. Mirusiosios vieta nebebus tuščia.

REBEKA. Aš... Beatės vietoje?

ROSMERIS. Jos nebeliks mano istorijoje. Visiškai dings. Visiems laikams.

REBEKA (*Lėtai, drebančiu balsu*). Tau taip atrodo, Rosmeri?

ROSMERIS. Taip turi būti! Turi! Negaliu, nenoriu eiti per gyvenimą nešdamas ant nugaros lavoną. Padėk man jį nusimesti, Rebeka. Užgesinkime visus atsiminimus laisve, džiaugsmu, aistra. Tu būsi man vienintelė žmona, kurią kada turėjau.

REBEKA (*Bando susivaldyti*). Niekada to nebeminėk. Niekad nebūsiu tavo žmona.

ROSMERIS. Ką? Niekad? Ak, argi manai, kad negalėsi manęs pamilti? Ar mūsų draugystė nėra jau dabar pažymėta meilės?

REBEKA (*Tarsi iš baimės užsidengia ausis*). Nekalbėk taip, Rosmeri. Nesakyk tokių dalykų!

ROSMERIS (*Griebia ją už rankos*). Tai tiesa! Mūsų ryšyje yra užsimezgęs potencialas. Ak, aš matau, kad ir tu tą jauti. Argi ne, Rebeka?

REBEKA (*Atrodo apsisprendusi ir besivaldanti*). Paklausk manęs. Sakau tau, jei neatsisakysi šitos minties, išvažiuosiu iš Rosmersholmo.

ROSMERIS. Išvažiuosi? Tu? Tu negali. Tai neįmanoma.

REBEKA. Tapti tavo žmona yra dar labiau neįmanoma. Kol aš būsiu gyva, negalėsiu būti tavo žmona.

ROSMERIS (*Žiūri į ją nustebęs*). Tu sakai negalėsiu. Sakai taip keistai. Kodėl negalėsi?

REBEKA (*Sugriebia abi jo rankas*). Brangus drauge, ir dėl tavęs, ir dėl manęs – neklausk kodėl. (*Paleidžia*). Matai kaip, Rosmeri. (*Nueina prie durų kairėje*).

ROSMERIS. Nuo šiol vis klausiu savęs – kodėl?

REBEKA (*Atsisuka į jį*). Tuomet viskas baigta.

ROSMERIS. Tarp mūsų?

REBEKA. Taip.

ROSMERIS. Tarp mūsų niekad nebus baigta. Tu niekad neišvažiuosi iš Rosmersholmo.

REBEKA (*Laiko ranką ant durų rankenos*). Ne, nepasielgsiu taip. Bet jeigu toliau mane klausinėsi, vis tiek bus baigta.

ROSMERIS. Vis tiek baigta? Kaip suprasti?

REBEKA. Baigta, nes tuomet pasirinksiu Beatės kelią. Žinok tai, Rosmeri.

ROSMERIS. Rebeka!

REBEKA (*Tarpduryje lėtai linkteli*). Dabai žinai. (*Išeina*).

ROSMERIS (*Sužlugdytas žiūri į uždarytas duris ir sako sau pačiam*). Ką tai reiškia?

TREČIAS VEIKSMAS

Rosmersholmo svetainė. Langas ir prieškambario durys atviros. Lauke šviečia priešpiečio saulė.

Rebeka Vest, apsirengusi kaip pirmame veiksmė, stovi prie lango ir laisto bei tvarko gėles. Jos nėrinys guli ant krėslo. Ponia Helset vaikšto aplink su plunksnų šluotele rankoje ir valo dulkes nuo baldų.

REBEKA (*Po kurį laiką trukusios tylos*). Keista, kad pastorius šiandien taip ilgai nenusileidžia žemyn.

PONIA HELSET. Jis dažnai taip ilgai nenusileidžia. Bet manau, kad tuoj pasirodys apačioje.

REBEKA. Ar jį matėte?

PONIA HELSET. Vos vos. Kai užlipau į viršų su kava, nuėjo į miegamąjį apsirengti.

REBEKA. Klausiu, nes vakar jis nekaip jautėsi.

PONIA HELSET. Jis nekaip atrodė. Pradėjau galvoti, ar tarp jo ir svainio viskas gerai.

REBEKA. Kaip Jums atrodo, kas galėtų būti?

PONIA HELSET. Negaliu žinoti. Gal tas Mortensgordas nuteikė juos vienas prieš kitą.

REBEKA. Gali būti. Ar ką nors žinote apie tą Pederį Mortensgordą?

PONIA HELSET. Oi ne. Kaip Jums, panele, gali taip atrodyti? Apie tokį žmogų kaip jis!

REBEKA. Ar dėl to, kad leidžia tą baisų laikraštį?

PONIA HELSET. Oi, ne vien dėl to. Panelė juk yra girdėjusi, kad jis susilaukė vaiko su ištekėjusia moterimi, kurią buvo palikęs vyras.

REBEKA. Esu girdėjusi apie tai kalbant. Bet viskas įvyko daug seniau nei aš čia atvykau.

PONIA HELSET. Taip, apsaugok Dieve, jis tada buvo dar visai jaunas. O ji turėjo būti protingesnė nei jis. Juk ir vesti ją norėjo, bet negalėjo to padaryti. Tada daug atlaikyti turėjo. Bet po to, kas galėjo pamanyti, Mortensgordas atsitiesė. Dabar daug kas šliejasi prie to vyro.

REBEKA. Dauguma prastesnių žmonių kreipiasi į jį, kai patenka į bėdą.

PONIA HELSET. Oi, ne vien tik prasti žmonės...

REBEKA (*Paslapčiomis žvilgteli į ją*). Ar gi?

PONIA HELSET (*Įnirtingai darbuojasi su šluotele prie sofos*). Žmonės, iš kurių to mažiausiai tikėtumeisi, panele.

REBEKA (*Tvarko gėles*). Tik Jums taip atrodo, ponია Helset. Juk negalite to tiksliai žinoti.

PONIA HELSET. Jums, panele, atrodo, kad negaliu žinoti tokių dalykų? Dar ir kaip galiu. Pagaliau galiu apie tai prasitarti – pati esu nešusi Mortensgordui laišką.

REBEKA (*Atsisuka*). Negali būti, ponია Helset!

PONIA HELSET. Taip, iš tikrųjų nešiau. O tas laiškas dar ir buvo parašytas čia, Rosmersholme.

REBEKA. Tikrai, ponია Helset?

PONIA HELSET. Patikėkit, taip ir buvo. Parašyta ant gero popieriaus. Ir gražaus, raudono vaško antspaudas uždėtas.

REBEKA. Ir Jums buvo patikėta jį pristatyti? Mieloji ponია Helset, ne taip ir sunku suprasti, kas jį siuntė.

PONIA HELSET. Kas?

REBEKA. Akivaizdu, kad vargšė ponია Rosmer, sirgdama...

PONIA HELSET. Jūs, panele, taip sakot, aš – ne.

REBEKA. Kas buvo parašyta tam laiške? Tiesa, Jūs negalite šito žinoti.

PONIA HELSET. Hm, vis tik žinau.

REBEKA. Ar ji papasakojo Jums, apie ką rašė?

PONIA HELSET. Ji to tiesiogiai nepadare. Bet kai jis, Mortensgordas, perskaitė laišką, ėmėsi manęs klausinėti ir to, ir to. Dėl to galiu numanyti, kas jame buvo parašyta.

REBEKA. Kaip Jums atrodo, kad ten buvo parašyta? Ak, geroji, mieloji ponია Helset, pasakykit man!

PONIA HELSET. Negaliu, panele. Nė už ką gyvenime.

REBEKA. Na gi, man galite papasakoti. Juk mes tokios geros draugės.

PONIA HELSET. Dieve apsaugok, kad nepapasakočiau Jums, panele. Nieko kito negaliu pasakyti tik tiek, kad tai buvo šlykšti mintis, kurią jie įkišo mano ligotai poniai į galvą.

REBEKA. Kas jai įkišo tą mintį?

PONIA HELSET. Blogi žmonės, panele Vest. Blogi žmonės.

REBEKA. Blogi?

PONIA HELSET. Taip, galiu pasakyti dar kartą – jie turėjo būti labai blogi žmonės.

REBEKA. Ir kaip manote, kas jie tokie galėtų būti?

PONIA HELSET. Ak, žinau, ką manau. Bet, apsaugok Dieve, kad mano burna neprasitartų. Nors yra, tiesą sakant, viena ponia mieste. Hm!

REBEKA. Aš suprantu, kad kalbat apie ponią Krol.

PONIA HELSET. Taip, tokių nėra daug. Su manimi ji visada elgiasi kaip didelė ponia. O ir Jums niekada nebuvo palanki.

REBEKA. Ar manote, kad ponia Rosmer buvo pilno proto, kai rašė tą laišką Mortensgordui?

PONIA HELSET. Apie protą sunku kažką pasakyti, panele. Aš pati asmeniškai nemanau, kad ji neprotavo.

REBEKA. Bet juk ji tapo kaip nesava, kai sužinojo, kad negalės turėti vaikų. Tuomet ir pasireiškė beprotystė.

PONIA HELSET. Taip, šitai ją stipriai paveikė. Vargšė ponia.

REBEKA (*Pasiima nėrinį ir atsisėda ant krėslo prie lango*). Ar Jums neatrodo, ponia Helset, kad kitais atžvilgiais šitas dalykas iš esmės nebuvo blogas ponui Rosmeriui?

PONIA HELSET. Koks dalykas?

REBEKA. Kad jie nesusilaukė vaikų.

PONIA HELSET. Hm. Tikrai nežinau, ką dėl to sakyti.

REBEKA. Patikėkite manimi. Jam tai tik į gera. Pastoriui Rosmeriui netiktų būti apsuptam ir klausytis vaikų rėkimo.

PONIA HELSET. Maži vaikai, panele, Rosmersholme nerėkia.

REBEKA (*Žiūri į ją*). Nerėkia?

PONIA HELSET. Ne. Kiek tik žmonės mena, niekad maži vaikai čia ūkyje nerėkdavo.

REBEKA. Kaip keista.

PONIA HELSET. Taip, argi nekeista? Bet čia giminės bruožas. Ir dar vienas keistas dalykas yra. Kai jie paauga, niekad nesijuokia. Kol gyvi yra nesijuokia.

REBEKA. Čia jau neįtikėtina...

PONIA HELSET. Ar Jūs, panele, nors kartą esate girdėjusi ar mačiusi, kad pastorius juoktųsi?

REBEKA. Ne. Gerai pagalvojusi, beveik su Jumis sutinku. Bet, man atrodo, kad šituose kraštuose žmonės apskritai nelabai juokiasi.

PONIA HELSET. Nesijuokia. Žmonės sako, kad prasidėjo Rosmersholme. O po to, manau, išplito kaip koks užkratas.

REBEKA. Jūs, ponia Helset, esate įžvalgi moteris.

PONIA HELSET. Baikit, panele, nesėdėkite ir nesijuokite iš manęs... (*Suklūsta*). Ša ša – pastorius leidžiasi žemyn. Jam nepatinka matyti, kai valomos dulkės.

Ponia Helset išeina pro duris dešinėje.

Johanesas Rosmeris su lazda ir skrybėle rankoje įeina iš prieškambario.

ROSMERIS. Labas rytas, Rebeka.

REBEKA. Labas rytas, drauge. (*Kurį laiką tylėdama neria*). Ar kažkur ruošiesi?

ROSMERIS. Taip.

REBEKA. Oras juk toks gražus.

ROSMERIS. Šįryt neužlipai pas mane.

REBEKA. Ne, neužlipau. Šiandien ne.

ROSMERIS. Ar nuo šiol to nebedarysi?

REBEKA. Dabar dar negaliu pasakyti.

ROSMERIS. Ar yra kas nors man?

REBEKA. Atėjo „Apygardos žinios“.

ROSMERIS. „Apygardos žinios“!

REBEKA. Jos ten, ant stalo.

ROSMERIS (*Pasideda lazda ir skrybėlę*). Ar yra kažkas...?

REBEKA. Taip.

ROSMERIS. Ir tu neužnešei jų man į viršų?

REBEKA. Ir taip tuoj perskaitysi.

ROSMERIS. Na gi. (*Paima laikraštį ir stovėdamas prie stalo skaito*). Ką! – „negaliu pakankamai stipriai perspėti dėl bestuburių perbėgėlių“ – (*Pasižiūri į Rebeką*). Jie mane, Rebeka, vadina perbėgėliu.

REBEKA. Jokie vardai neminimi.

ROSMERIS. Jokio skirtumo. (*Skaito toliau*). – „Užsislapstinę teisybės išdavikai“ ... „Judo pasekėjai, kurie akiplėšiškai išpažįsta savo nuopuolį kai tik jiems pasirodo tinkamiausia – ir ateina naudingiausias laikas“. „Nieko nepaisantis pasikėsinimas į garbingų protėvių reputaciją“, „...tikintis, kad šią minutę valdžią užėmusieji tinkamai apdovanos“. (*Padeda laikraštį ant stalo*). Ir jie taip rašo apie mane. Tie, kurie mane taip gerai ir ilgai pažįsta. Rašo tai, kuo patys netiki. Tai, ką žino nė vienu žodžiu neatitinkant teisybės – ir vis tiek rašo.

REBEKA. Yra daugiau.

ROSMERIS (*Paima laikraštį*). „Gali ieškoti pateisinimų dėl neišlavinto sprendimų priėmimo įgūdžio“, „pražūtingos įtakos – galbūt netgi paliečianti sritis, kurių kol kas nenorime viešinti visuomenės vertinimui ir smerkimui...“ (*Žiūri į Rebeką*). Apie ką čia?

REBEKA. Galima suprasti, kad taikosi į mane.

ROSMERIS (*Padeda laikraštį*). Rebeka, visa tai yra negarbingo žmogaus darbas.

REBEKA. Taip. Nemanau, kad jie turi teisę kalbėti apie Mortensgordą.

ROSMERIS (*Vaikšto po kambarį*). Juos reikia gelbėti. Visa, kas gera žmonėse, bus sunaikinta, jei taip bus toliau. Bet to nebus! Ak, toks laimingas, koks laimingas aš jausiuosi, jei įnešiu nors kiek šviesos į šitą baisią tamsumą.

REBEKA (*Atsistoja*). Taip, argi ne tiesa? Čia yra kažkas didaus ir nuostabaus, dėl ko gali gyventi!

ROSMERIS. Tik pagalvok, jei galėčiau juos pažadinti, kad pripažintų savo klaidas ir silpnybes. Sugėdinti juos. Priartinti juos vieną prie kito su taika, su meile, Rebeka!

REBEKA. Taip, jei tik visą save pašvęsi tam, pamatysi, kaip laimėsi.

ROSMERIS. Aš manau, kad turi pavykti. Ak, koks džiaugsmas tuomet bus gyventi! Nebeliks jokios neapykantos kupinos kovos. Tik lenktynės dėl to paties. Visų akys nukreiptos į vieną tikslą. Visų valia, visų protai nukreipti į priekį – į viršų – kiekvienas neišvengiamu savo keliu. Laimė visiems – sukurta visų. (*Žiūri į tolius pro langą, krūpteli ir ištaria sunkiai*). Ak! Bet ne manęs.

REBEKA. Ne? Ne tavęs?

ROSMERIS. Ir ne man.

REBEKA. Ak, Rosmeri, neabejok dėl to.

ROSMERIS. Laimė, brangioji Rebeka, laimė yra visų pirma ramus, džiugus ir saugus nekaltumo jausmas.

REBEKA (*Žiūri priešais save*). Taip, kaltės...

ROSMERIS. Tavęs tai neliečia. Bet mane...

REBEKA. Tave mažiausiai!

ROSMERIS (*Rodo už langą*). Malūno krioklys.

REBEKA. Ak, Rosmeri!

Ponia Helset įeina pro duris dešinėje.

PONIA HELSET. Panele!

REBEKA. Vėliau, vėliau. Ne dabar.

PONIA HELSET. Tik vieną žodelį, panele.

Rebeka nueina prie durų. Ponia Helset kažką jai papasakoja. Jos kurį laiką šnabždėdamosi kalbasi. Ponia Helset palinksi ir išeina.

ROSMERIS (*Sunerimęs*). Ar kažkas man?

PONIA HELSET. Ne, tik namų reikalai. Mielas Rosmeri, planavai išeiti į gryną orą. Žadėjai apeiti didelį ratą.

ROSMERIS (*Pasiima skrybėlę*). Taip, eime. Eikime kartu.

REBEKA. Ne, drauge, dabar negaliu. Eik tu vienas. Bet nusikratyk visų šių sunkių minčių. Pažadėk man.

ROSMERIS. Bijau, kad niekad nepavyks jų atsikratyti.

REBEKA. Ak, bet leisti, kad kažkas tokio nepagrįsto taip tave užvaldytų!

ROSMERIS. Deja, visa tai nėra visiškai nepagrįsta. Aš visą naktį nemiegojau ir mažiau apie tai. Galbūt Beatė vis tik buvo teisi.

REBEKA. Teisi dėl ko?

ROSMERIS. Teisi, kai manė, kad aš tave myliu, Rebeka.

REBEKA. Teisi dėl to?

ROSMERIS (*Padedą skrybėlę ant stalo*). Negaliu nustoti kankintis dėl klausimo, ar mes patys savęs visą laiką neapgaukinėjom, kai vadinom mūsų ryšį draugyste.

REBEKA. Negi tu manai, kad reikėtų tą vadinti...

ROSMERIS. ...meile. Taip, man taip atrodo. Dar kai buvo gyva Beatė, visomis savo mintimis dalinausi su tavimi. Tik tavęs vienos ilgėjausi. Tik su tavimi jaučiau tą ramią, laimingą platonišką laimę. Gerai pagalvojus, Rebeka, mūsų gyvenimas drauge prasidėjo kaip miela, paslaptina vaikiška meilė. Be lūkesčių ir be planų. Ar tu ne tą patį jautei? Pasakyk man.

REBEKA (*Kovoja su savimi*). Ak, nežinau, ką tau pasakyti.

ROSMERIS. Šį intymų gyvenimą vienas su kitu ir vienas dėl kito mes laikėme draugyste. Ne taip buvo. Mūsų ryšį galima vadinti dvasine santuoka, sudaryta turbūt nuo pat pirmos dienos. Todėl esu kaltas. Neturėjau teisės jos sudaryti, negalėjau dėl Beatės.

REBEKA. Neturėjai teisės laimingai gyventi? Tau taip atrodo, Rosmeri?

ROSMERIS. Ji žiūrėjo į mūsų ryšį per savo meilės prizmę. Teisė mūsų ryšį iš savo meilės perspektyvos. Natūralu. Kitaip mūsų vertinti Beatė negalėjo.

REBEKA. Bet kaip tu gali kaltinti save dėl Beatės kildesiu?

ROSMERIS. Iš meilės man – taip, kaip ji ją suprato – nušoko į malūno krioklį. Šis faktas neginčytinas, Rebeka. Niekados negalėsiu to pamiršti.

REBEKA. Ak, negalvok apie nieką kita nei tą didelį, gražų uždavinį, kuriam paskyrei savo gyvenimą!

ROSMERIS (*Purto galva*). Jis niekad negalės būti įgyvendintas. Ne man jį įgyvendinti. Ne po to, kai sužinojau tai, ką dabar žinau.

REBEKA. Kodėl negali jo įgyvendinti?

ROSMERIS. Todėl, kad jokiam dalyke, kurio ištakose slypi kaltė, neįmanoma pasiekti pergalės.

REBEKA (*Apimta emocijų*). Ak, visa tai tik giminės perduodamos dvejonės, nerimas ir būgštavimai. Pas jus kalbama, kad mirusieji grįžta kaip persekiojantis, baltas žirgas. Man rodos, kad čia kažkas panašaus.

ROSMERIS. Kaip nori taip gali vadinti. Koks skirtumas, jei negaliu nuo to pabėgti? Bet, patikėk manimi, Rebeka. Yra kaip sakau. Jei sieki pergalės, kuri būtų tvari, ją atnešti turi laimingas ir nekaltas žmogus.

REBEKA. Sakai, kad džiaugsmas tau nepamainomas, Rosmeri?

ROSMERIS. Džiaugsmas. Taip, nepamainomas.

REBEKA. Žmogui, kuris niekada nesijuokia?

ROSMERIS. Nepaisant to. Patikėk, mano gebėjimas džiaugtis yra didis.

REBEKA. Jau laikas tau eiti, mielas. Ilgą, ilgą ratą. Girdi mane? Štai tavo skrybėlė. O čia lazda.

ROSMERIS (*Pasiima ir viena, ir kita*). Ačiū. O tu kartu neisi?

REBEKA. Ne, ne, dabar negaliu.

ROSMERIS. Na gerai. Tu vis tiek esi visada su manimi.

Jis išeina per svetainės duris. Po minutėlės Rebeka žvilgteli pro duris, kurias jis palieka atviras. Tuomet eina prie durų dešinėje.

REBEKA (*Atidaro duris ir pusbalsiu sako*). Dabar, ponias Helset. Galit įleisti jį į vidų.

Tuomet Rebeka nueina prie lango.

Po akimirkos iš dešinės įeina direktorius Krolas. Jis formaliai, be žodžių pasisveikina ir laiko savo skrybėlę rankoje.

KROLAS. Tai jis išėjo?

REBEKA. Taip.

KROLAS. Ar paprastai išeina ilgam?

REBEKA. Taip. Bet šiandien sunku jį nuspėti. O jeigu nenorite su juo susitikti...

KROLAS. Ne, nenoriu. Su Jumis noriu pasikalbėti. Ir ganėtinai privačiai.

REBEKA. Tuomet geriau išnaudoti laiką. Sėskitės, pone direktoriau. (*Ji atsisėda į krėslą prie lango. Direktorius Krolas atsisėda ant kėdės šalia jos*).

KROLAS. Panele Vest, Jūs negalite įsivaizduoti, kaip man giliai ir skaudžia gelia širdį dėl šitų Johaneso Rosmerio permainų.

REBEKA. Mes buvome pasirengę tam, kad taip bus. Pradžioje.

KROLAS. Tik pradžioje?

REBEKA. Rosmeris buvo tvirtai įsitikinęs, kad anksčiau ar vėliau prisijungsite prie jo.

KROLAS. Aš?

REBEKA. Ir Jūs, ir visi kiti jo draugai.

KROLAS. Na matot! Tai tik įrodo, kaip jis prastai geba įvertinti žmones ir santykius gyvenime.

REBEKA. Bet kokių atveju, jis jaučia esant būtinybę visomis prasmėmis išsilaisvinti....

KROLAS. Taip, bet matote, būtent tuo aš netikiu.

REBEKA. Kuo tuomet tikite?

KROLAS. Manau, kad dėl visko esate kalta Jūs.

REBEKA. Jums į galvą tokias mintis įkišo Jūsų žmona, direktoriau Krolai.

KROLAS. Jokio skirtumo, iš kur tos mintys atsirado. Bet akivaizdu, kad aš stipriai abejoju. Noriu pasakyti, kad itin stipriai abejoju, kai gerai prisimenu ir pergalvoju visą Jūsų elgesį nuo pat atvykimo.

REBEKA (*Žiūri į jį*). Man regis, kad būta laiko, kai Jūs itin stipriai tikėjote manimi, brangus direktoriau. Netgi galėčiau pasakyti, kad nuoširdžiai tikėjote manimi.

KROLAS (*Tyliai*). Ko tik Jūs neapžavėtumėte, jei taip nuspręstumėte.

REBEKA. Ką Jūs sakote, kad aš nusprendžiau?

KROLAS. Nusprendėte. Nebesu toks kvailas ir nebetikiu, kad Jūsų žaidime būta kokių nors jausmų. Jūs paprasčiausiai norėjote įsiskverbti į Rosmersholmą. Čia nusėsti. Turėjau Jums padėti tą pasiekti. Dabar suprantu.

REBEKA. Tuomet Jūs visai pamiršote, kad Beatė manęs maldavo ir įkalbinėjo čia persikelti.

KROLAS. Taip, Jūs ir ją apžavėjote. Ar tai, ką ji jautė Jums, galima būtų vadinti draugyste? Draugystė pavirto į sudievinimą – garbinimą. Ji išsivystė, kaip čia pavadinus, į kažkokį desperatišką įsimylėjimą. Būtent taip galima tą nusakyti.

REBEKA. Būkit malonus prisiminti savo sesers būklę. O dėl manęs, nemanau, kad būtų galima sakyti, jog esu pernelyg emocionali.

KROLAS. Ne, tikrai ne. Bet tuo labiau esate pavojingesnė tiems žmonėms, kuriuos norite valdyti. Jums nėra sunku veikti sąmoningai ir tiksliai pamatuotai – būtent dėl to, kad Jūsų širdis ledinė.

REBEKA. Ledinė? Esate tuo įsitikinęs?

KROLAS. Dabar esu dėl to tvirtas. Kitaip nebūtumėte galėjusi metai iš metų taip stabiliai siekti savo tikslų. Taip, taip – pasiekėte, ko norėjote. Į Jūsų rankas pateko ir jis, ir visa kita. Bet, kad tai pasiektumėte, nepagailėjote jo ir padarėte jį nelaimingą.

REBEKA. Netiesa. Ne aš jį padariau nelaimingą. Jūs pats jį tokį padarėte.

KROLAS. Ar aš?

REBEKA. Taip, juk dėl Jūsų jis jaučiasi kaltas dėl to, kaip Beatė baigė savo dienas.

KROLAS. Tai šitai jį taip stipriai paveikė?

REBEKA. Galite tik įsivaizduoti. Tokio švelnaus būdo, kaip jis...

KROLAS. Aš maniau, kad tie, kurie save vadina išsilaisvinusiais, geba paminti visus būgštavimus. Bet matai, kaip čia yra! Na taip, iš tiesų tą aš ir pats žinojau. Šių vyrų, kurie žiūri iš aukštai į mus, palikuonis – jis negali tikėtis atsiplėšti nuo to, kas neišvengiamai buvo perduota iš kartos į kartą.

REBEKA (*Žiūri susimąsčiusi į žemę*). Johaneso Rosmerio būdas yra giliai įsišaknijęs giminėje. Ši tiesa akivaizdi.

KROLAS. Taip. Ir jeigu jis būtų Jums brangus, atsižvelgtumėte į tai. Bet Jūs nesugebate į tai atsižvelgti. Jūsų išeities taškas yra visiškai kitoks nei jo.

REBEKA. Kokį išeities tašką turite omenyje?

KROLAS. Turiu omenyje Jūsų ištakas. Jūsų kilmę, panele Vest.

REBEKA. Na, taip. Tiesa, kad atėjau iš vargingos aplinkos. Bet vis tiek...

KROLAS. Kalbu ne apie Jūsų klasę arba poziciją. Turiu omenyje Jūsų kilmės moralines ištakas.

REBEKA. Kilmės? Kokias ištakas?

KROLAS. Tai, kad apskritai gimėte.

REBEKA. Ką Jūs kalbate!

KROLAS. Apie tai kalbu tik dėl to, kad tai paaiškina visą Jūsų elgesį.

REBEKA. Nesuprantu, apie ką kalbate. Noriu žinoti visą tiesą.

KROLAS. Aš tikrai maniau, kad žinote visą tiesą. Kitu atveju būtų keista, kad leidote gydytojui Vestui Jus įvaikinti...

REBEKA (*Atsistoja*). Mat kaip! Dabar suprantu.

KROLAS. ...kad paėmėte jo pavardę. Jūsų motinos pavardė buvo Gamvik.

REBEKA (*Pereina kambarį*). Mano tėvo pavardė buvo Gamvikas, pone direktoriau.

KROLAS. Dėl savo veiklos Jūsų motina greičiausiai reguliariai susitikdavo su apylinkės gydytoju.

REBEKA. Dėl to neklystate.

KROLAS. Ir jis Jus priima – iškart, kai miršta motina. Jis Jus muštruoja. Ir vis vien liekate su juo. Žinote, kad Jums nepaliks nė cento – juk gavote tik knygų dėžę. Ir vis tiek kenčiate gyvenimą su juo. Jam nusileidžiate. Slaugote jį iki jo paskutinosios.

REBEKA (*Prieina prie stalo ir žiūri pašaipiai į Krolą*). Ir visi šie mano veiksmai Jums įrodo, kad būta kažko amoralaus, kažko nusikalstamo mano gimime?

KROLAS. Ką dėl jo padarėte, paaiškinu besąlyginiu dukters instinktu. O visas kitas Jūsų elgesys yra sąlygotas Jūsų kilmės.

REBEKA (*Isiaudrinusi*). Tame, ką sakote, nėra nė žodelio teisybės! Tą galiu įrodyti! Nes kai aš gimiau, gydytojas Vestas dar nebuvo atvykęs į Finmarką.

KROLAS. Apgailestauju, panele. Jis atvyko į šiaurę metus prieš tai. Aš patikrinau.

REBEKA. Aš Jums sakau, klystate! Visiškai klystate!

KROLAS. Užvakar sakėte, kad Jums yra dvidešimt devyneri. Einate trisdešimtuosius.

REBEKA. Tikrai? Aš taip sakiau?

KROLAS. Taip, sakėte. Todėl galiu paskaičiuoti...

REBEKA. Liaukitės! Negana paskaičiuoti. Aš Jums iškart galiu pasakyti – esu vieneriais metais vyresnė, nei teigiu esanti.

KROLAS (*Nepatikliai šypsosi*). Tikrai? Čia tai naujienos. Kaip čia taip?

REBEKA. Kai man suėjo dvidešimt penkeri, supratau, kad, kaip netekėjusi mergina, darausi paprasčiausiai per sena. Todėl pradėjau meluoti ir nuimti metus nuo savo amžiaus.

KROLAS. Jūs? Emancipuota moteris? Puoselėjate prietarus dėl tekėjimo amžiaus?

REBEKA. Taip, žinau, kad tai kvaila ir juokinga. Bet pas visus užsilieka tai viena, tai kita, nuo ko išsilaisvinti nepavyksta. Tokie mes jau esame.

KROLAS. Tebūnie. Bet mano paskaičiavimas vis tiek gali būti teisingas. Kadangi gydytojas Vestas metus prieš įsidarbinimą dažnai čia lankydavosi.

REBEKA (*Smarkiai*). Tai netiesa!

KROLAS. Netiesa?

REBEKA. Ne, nes motina niekada apie tai nekalbėjo.

KROLAS. Tikrai ne?

REBEKA. Ne, niekada. Gydytojas Vestas irgi ne. Nėkart nė vienu žodeliu.

KROLAS. Ar negalėjo taip būti dėl to, kad abu turėjo priešasčių peršokti vienerius metus? Taip kaip ir Jūs, panele Vest. Gal čia giminės savybė?

REBEKA (*Vaikšto ratais, grąžo ir sukioja rankas*). Neįmanoma. Jūs tik norite primesti man tokį įsivaizdavimą. Niekas pasaulyje neprivers manęs nuo patikėti. Negali būti tiesa! Niekas pasaulyje...

KROLAS (*Atsistoja*). Bet, brangioji, kodėl Jūs, dėl Dievo meilės, taip reaguojate? Jūs mane tiesiog gąsdinate! Ką aš turėčiau galvoti ir manyti?

REBEKA. Nieko. Jūs neturėtumėte nieko nei galvoti, nei manyti.

KROLAS. Tuomet turite man paaiškinti, todėl taip jautriai reaguojate į šį klausimą, į šią galimybę.

REBEKA (*Tvardosi*). Viskas labai paprasta, direktoriau Krolai. Aš tikrai nenoriu, kad žmonės mane laikytų nesantuokiniu vaiku.

KROLAS. Ką gi. Galime pasilikti ties Jūsų paaiškinimu. Kol kas. Bet, vadinasi, ir šiuo klausimu Jus tebesaisto išankstiniai nusistatymai.

REBEKA. Taip, matyt, kad taip.

KROLAS. Man atrodo, kad taip yra ir su daugeliu dalykų, kurie yra susiję su Jūsų taip vadinama emancipacija. Jūs prisiskaitėte apie galybę naujų minčių ir nuomonių. Jūs susipažinote su įvairiais tyrimais skirtingose srityse – tyrimais, kurie, panašu, stipriai sujaukė tai, kas anksčiau buvo nepajudinama ir nekvestionuojama. Bet visai tai Jums teliko informacija. Žiniomis. Tos idėjos nėra Jūsų kraujyje.

REBEKA (*Susimąsčiusi*). Galbūt Jūs ir teesus.

KROLAS. Būtent, tik pabandykit pritaikyti tas tiesas sau ir pamatysit! O jeigu jau taip su Jumis, tik pagalvokit kaip tuomet su Johanesu Rosmeriu. Tai visiškai gryna beprotybė. Jo noras viešai paskelbti, kad atsiskyrė nuo bažnyčios – tai tas pat, kaip stačia galva nerti į sunaikinimą! Pagalvokite – su jo baikštumu! Įsivaizduokite jį atstumtą, persekiojamą jo draugų rato, kuriam jis ligi šiol priklausė. Neapsaugotą nuo nieko nepaisančių, didžiausių žmonių visuomenėje atakų. Niekad gyvenime jis nebus toks vyras, kuris tai pakeltų.

REBEKA. Jis privalo pakelti! Dabar jau per vėlu atsitraukti.

KROLAS. Visiškai ne per vėlu. Jokių būdu. Tai, kas nutiko, dar galima nuslopinti arba bent jau pateikti kaip grynai laikiną, nors ir apmaudų paklydimą. Bet reikalingas tam tikras žingsnis, kuris, iš tiesų, yra neišvengiamas.

REBEKA. Koks žingsnis?

KROLAS. Turite jį priversti įforminti jūsų santykius, panele Vest.

REBEKA. Santykius su manimi?

KROLAS. Taip. Turite tuo pasirūpinti.

REBEKA. Jūs vis tik negalite nustoti tikėti, kad mūsų santykius reikia įforminti, kaip kad Jūs sakote?

KROLAS. Nenoriu gilintis šiuo klausimu. Bet, tiesą sakant, esu pastebėjęs, kad žmonėms lengviausia atsikratyti visų prietarų ten, kur...

REBEKA. Kalbate apie vyrų ir moterų santykius, ar tą norite pasakyti?

KROLAS. Taip, teisybę pasakius, esu tokios nuomonės.

REBEKA (*Pereina per kambarį ir žiūri pro langą*). Vos nepasakiau: „O, kad Jūs būtumėte teisingi, direktoriau Krolai“.

KROLAS. Ką norite tuo pasakyti? Kalbate taip keistai.

REBEKA. Ak, nieko tokio! Nebekalbėkime apie šiuos dalykus. O! Jis jau grįžta.

KROLAS. Taip greitai! Tuomet aš eisiu.

REBEKA (*Prieina prie Krolo*). Ne, pasilikite. Kai ką sužinosite.

KROLAS. Ne dabar. Nenoriu jo matyti.

REBEKA. Prašau Jūsų – pasilikite. Prašau. Kitaip vėliau gailėsitės. Paskutinį kartą ko nors Jūsų prašau.

KROLAS (*Nustebęs žiūri į ją ir pasideda į šalį skrybėlę*). Ką gi, panele Vest. Tebūnie kaip norite.

Kurį laiką tylu. Tuomet iš prieangio įeina Johanesas Rosmeris.

ROSMERIS (*Pamato direktorių, sustoja tarpduryje*). Ką? Ar tu čia?

REBEKA. Jis nenorėjo su tavimi susitikti, Rosmeri.

KROLAS (*Nevalingai*). Tu!

REBEKA. Taip, pone direktoriau. Aš ir Rosmeris, mes sakom vienas kitam tu. Mūsų tarpusavio ryšys leidžia mums tą daryti.

KROLAS. Ar tą norėjote, kad sužinočiau?

REBEKA. Ir tai, ir kai ką daugiau.

ROSMERIS (*Ateina arčiau*). Koks šiandienos apsilankymo tikslas?

KROLAS. Norėčiau dar kartą pamėginti tave sustabdyti ir atkovoti.

ROSMERIS (*Rodo į laikraštį*). Po tokių žodžių?

KROLAS. Ne aš tai parašiau.

ROSMERIS. Ar ką nors padarei, kad tai nebūtų parašyta?

KROLAS. Būtų nepateisinama tikslo, dėl kurio dirbu, atžvilgiu. Be to, tai nuo manęs nepriklausė.

REBEKA (*Suplėšo laikraštį į gabalus, suglamžo likučius ir numeta prie krosnies*). Matot. Dingo iš akių. Tegu dingsta ir iš galvos. Daugiau to nebus, Rosmeri.

KROLAS. Argi? Ar gali tą užtikrinti?

REBEKA. Eime, susėskime visi, mielieji. Visi trys. Ir aš viską Jums papasakosiu.

ROSMERIS (*Nenoromis atsisėda*). Kas tau užėjo, Rebeka! Tas tavo nenatūralus ramumas. Kas yra?

REBEKA. Apsisprendimo ramybė. (*Atsisėda*). Prisėskite, ir Jūs prisėskite, direktoriau.

Direktorius Krolas atsisėda ant sofos.

ROSMERIS. Apsisprendimas, sakai. Koks apsisprendimas?

REBEKA. Aš gražinsiu tai, ko tau reikia, kad gyventum, kaip nori. Gražinsiu tau, brangus drauge, tavo laimingą nekaltumą.

ROSMERIS. Ką tu sakai!

REBEKA. Aš tik noriu papasakoti. Nieko daugiau nereikia.

ROSMERIS. Pasakok!

REBEKA. Kai su gydytoju Vestu atvykau čia iš Finmarko, rodos, man atsivėrė naujas, didelis ir platus pasaulis. Gydytojas mane mokė visko iš eilės. Tai, ką tuo metu žinojau apie gyvenimą, buvo padrika. (*Kalba vos girdimai, kovodama su savimi*). Ir tuomet...

KROLAS. Ir tada?

ROSMERIS. Bet, Rebeka, juk aš visa tai žinau.

REBEKA (*Suima save į rankas*). Taip, žinoma, tu iš esmės esi teisus. Žinai pakankamai apie tai.

KROLAS (*Žiūri įtemptai į Rebeką*). Gal bus geriau, jeigu eisiu.

REBEKA. Ne, Jūs likite, kur esate, brangus direktoriau. (*Rosmeriui*). Matai, taip ir buvo. Aš norėjau būti naujų brėkstančių laikų dalimi. Naujųjų minčių dalimi. Direktorius Krolas man kartą papasakojo, kad kažkada, kai dar buvai vaikas, Ulrikas Brendelis buvo tau didelis autoritetas. Maniau, kad man turėtų pavykti vėl tave sužadinti.

ROSMERIS. Atvykai čia su slaptu tikslu!

REBEKA. Norėjau, kad mes abu judėtume į priekį, į laisvę. Visuomet į priekį. Visuomet vis labiau į priekį. Tačiau tarp tavęs ir to viso visiško išsilaisvinimo stovėjo ta baisi, neperžengiama siena.

ROSMERIS. Apie kokią sieną kalbi?

REBEKA. Sakau tau, Rosmeri, kad niekad nebūtum pasiekęs laisvės nebūdamas ryškioje saulės šviesoje. O tu vaikščiojai čia, ligotas ir suglebęs, savo santuokos tamsoje.

ROSMERIS. Niekad iki šios dienos tu taip nekalbėjai apie mano santuoką.

REBEKA. Ne, nediršau, nes tada būčiau tave išgąsdinusi.

KROLAS (*Linkteli Rosmeriui*). Ar girdi, ką ji sako?

REBEKA (*Tėsia*). Bet gerai žinojau, kas tave išgelbėtų, koks tavo vienintelis išsigelbėjimas. Ir todėl ėmiausi veiksmų.

ROSMERIS. Apie kokius veiksmus tu kalbi?

KROLAS. Ar norit pasakyti, kad...?

REBEKA. Taip, Rosmeri. (*Atsistoja*). Nesistok. Ir Jūs, direktoriau Krolai. Bet laikas tą atskleisti. Ne tu, Rosmeri. Tu nekaltas. Tai aš išviliojau, aš galų gale išviliojau Beatę į klaidžius kelius.

ROSMERIS (*Pašoka*). Rebeka!

KROLAS (*Atsistoja nuo sofos*). Klaidžius kelius?

REBEKA. Kelius, kurie nuvedė į malūno krioklį. Dabar žinosite tą abudu.

ROSMERIS (*Tarsi suparalyžiuotas*). Bet aš nesuprantu. Ką ji čia kalba? Nesuprantu nė žodžio!

KROLAS. Taip, taip. Pradedu suprasti.

ROSMERIS. Bet ką tu padarei? Ką tu galėjai jai pasakyti? Juk nieko nebuvo. Visai nieko nebuvo!

REBEKA. Ji sužinojo, kad tu stengeisi išsilaisvinti iš visų senų prietarų.

ROSMERIS. Juk aš to tuo metu nedariau!

REBEKA. Žinojau, kad greitai pradėsi.

KROLAS (*Linkteli Rosmeriui*). Aha!

ROSMERIS. Ir kas? Kas tada? Noriu dabar sužinoti viską iki galo.

REBEKA. Po kiek laiko prašiau ir maldavau jos, kad leistų man išvykti iš Rosmersholmo.

ROSMERIS. Kodėl tu tada norėjai išvykti?

REBEKA. Nenorėjau išvykti. Norėjau likti kur esu. Bet sakiau jai, kad būtų geriausia mums visiems, jei laiku pasišalinčiau. Leidau jai suprasti, kad jei ilgiau pasiliksiu – įvyks, įvyks tai, kas turi įvykti.

ROSMERIS. Tai šitai pasakei ir padarei?

REBEKA. Taip, Rosmeri.

ROSMERIS. Ar tą turėjai omenyje, kai sakei, kad ėmeisi veiksmų?

REBEKA (*Kimstančiu balsu*). Taip, taip sakiau.

ROSMERIS (*Po minutėlės*). Ar jau viską išpažinai, Rebeka?

REBEKA. Taip.

KROLAS. Ne viską.

REBEKA (*Išsigandusi žiūri į Krolą*). Kas dar galėtų būti?

KROLAS. Ar galų gale neprivertėte Beatės patikėti, kad būtina – ne tik geriausia – bet būtina Jūsų ir Rosmerio labui, kad kaip įmanoma greičiau kur nors išvažiuotumėte? Ar ne taip?

REBEKA (*Lėtai ir aiškiai*). Galbūt ir galėjau kažką panašaus pasakyti.

ROSMERIS (*Suglemba krėsle prie lango*). Ir šiuo melo ir išdavystės gniutulu ji, nelaimingas ligonis, patikėjo! Visiškai ir tvirtai įtikėjo! Taip stipriai! (*Pasižiūri į Rebeką*). Ji niekad į mane nesikreipė. Niekad nė žodeliu! Ak, Rebeka, matau tą tavo veide, tu ją atkalbėjai nuo to.

REBEKA. Juk ji įsikalė į galvą, kad ji, bevaikė žmona, neturi teisės čia būti. O tada įsikalbėjo, kad jos pareiga tau yra atlaisvinti vietą.

ROSMERIS. O tu? Nieko nepadarei, kad išsklaidytum tokį jos įsivaizdavimą?

REBEKA. Ne.

KROLAS. Gal tu sustiprinai tokį jos įsivaizdavimą? Atsakyk! Ar sustiprinai?

REBEKA. Galiu numanyti, kad ji taip mane suprato.

ROSMERIS. Taip, taip. Ji visais klausimais nusileisdavo tavo valiai. Ir užleido vietą. (*Pašoka*). Kaip tu galėjai, kaip tu galėjai žaisti tokį baisų žaidimą!

REBEKA. Aš maniau, kad reikia rinktis tarp dviejų gyvenimų, Rosmeri.

KROLAS (*Griežtai ir valdingai*). Jūs neturėjote jokios teisės priimti tokį sprendimą!

REBEKA (*Energingai*). Argi Jūs manote, kad aš veikiau šaltai ir viską apskaičiavusi? Tada aš nebuvau tokia, kokia esu dabar. Tikiu, kad žmoguje vienu metu gali egzistuoti dvejopa valia. Norėjau atsikratyti Beate. Vienokiu ar kitokiu būdu. Bet netikėjau, kad tai vis tik įvyks. Su kiekvienu žingsniu pirmyn, kurį išdrįsau žengti, atrodė, kad kažkas mano viduje rėktų: „Gana! Nė žingsnio į priekį!“ – bet vis tiek negalėjau sustoti. Privalėjau dar truputėlį šiek tiek

surizikuoti. Dar vieną vienintelį žingsnelį. Ir dar vieną, visada dar vieną. Kol galų gale tai įvyko. Taip įvyksta tokie dalykai.

Trumpa pauzė.

ROSMERIS (*Rebekai*). Kaip tau atrodo, kas dabar su tavim bus? Po viso to?

REBEKA. Bus taip, kaip bus. Nėra didelio skirtumo.

KROLAS. Nė žodžio, kuris parodytų, kad gailitės. Gal ir nesigailite?

REBEKA (*Šaltai*). Atsiprašau, direktoriau Krolai, šis dalykas nieko kito neliečia. Jis liečia tik mane vieną.

KROLAS (*Rosmeriui*). Ir su šita moterimi tu gyveni po vienu stogu, slėpdamas santykius. (*Žiūri į portretus ant sienų*). Jei tik tie, kurių jau nebėra, pamatytų, kas vyksta!

ROSMERIS. Ar eisi į miestą?

KROLAS (*Pasiima skrybėlę*). Taip. Kuo greičiau, tuo geriau.

ROSMERIS (*Taip pat pasiima skrybėlę*). Eisiu kartu.

KROLAS. Tikrai? Aš jau galvojau, kad visiškai tave praradome.

ROSMERIS. Eikim tuomet, Krolai! Eikim!

Jie abu išeina į prieškambarį nepažiūrėję į Rebeką.

Po akimirkos Rebeka atsargiai prieina prie lango ir žvilgteli pro gėles.

REBEKA (*Pusbalsiu kalbasi su savimi*). Ir šiandien neina per lieptelį. Eina aplink. Niekad nebeeina per malūno krioklį. Niekad. (*Nueina nuo lango*). Taip ir maniau. (*Ji prieina prie varpelio ir patraukia už virvutės, kad suskambėtų*).

Po akimirkos iš dešinės ateina ponja Helset.

PONIA HELSET. Kas yra, panele?

REBEKA. Ponia Helset, gal būtumėte tokia gera ir iš palėpės atneštumėte mano kelioninį lagaminą?

PONIA HELSET. Kelioninį lagaminą?

REBEKA. Juk žinote, tą rudą odinį lagaminą.

PONIA HELSET. Gerai. Bet, apsaugok Dieve, ar Jūs, panele, kažkur išvykstate?

REBEKA. Taip, išvykstu, ponია Helset.

PONIA HELSET. Nieko nelaukusi?

REBEKA. Kai tik susikrausiu lagaminą.

PONIA HELSET. Negirdėtas dalykas! Bet juk panelė greitai vėl grįš atgal?

REBEKA. Niekada nebegrįšiu.

PONIA HELSET. Niekada? Viešpatie Dieve, kas bus su Rosmersholmu, jei nebeliks panelės Vest? Juk vargšui pastoriui dabar buvo taip gera ir patogū.

REBEKA. Tiesa, bet šiandien išsigandau, ponია Helset.

PONIA HELSET. Išsigandot? Jetau, kodėl?

REBEKA. Taip, išsigandau, nes, rodos, matau šmėžuojant baltą žirgą.

PONIA HELSET. Baltą žirgą? Vidury baltos dienos?

REBEKA. O, jie rodosi ir dieną, ir naktį – Rosmersholmo balti žirgai. *(Peržegnoja kambarį).* Na, kaip dėl mano kelioninio lagamino, ponია Helset?

PONIA HELSET. Taip. Kelioninis lagaminas.

Abi išeina į dešinę.

KETVIRTAS VEIKSMAS

Rosmersholmo svetainė. Vėlyvas vakaras. Ant stalo po gaubtu dega lempa.

Rebeka Vest stovi prie stalo ir į drabužių maišą krauna nedidelius daiktus. Jos paltas, skrybėlė ir baltas, nertas vilnonis šalis guli ant sofos atkaltės.

Iš dešinės įeina Ponia Helset.

PONIA HELSET (*Kalba tyliai ir nedrąsiai*). Visi Jūsų daiktai jau išnešti ir sudėti virtuvės koridoriuje.

REBEKA. Puiku. Ar vežikas užsakytas?

PONIA HELSET. Taip. Jis klausia, kada jam būti čia su vežimu?

REBEKA. Manau, apie vienuoliktą valandą. Garlaivis išplaukia vidurnaktį.

PONIA HELSET (*Kiek dvejojama*). O kaip su pastoriumi? Kas, jei jis negrįš namo iki to laiko?

REBEKA. Vis tiek važiuosiu. Jeigu jo nebepamatysiu, galit pasakyti, kad aš parašysiu. Ilgą laišką. Pasakykit taip.

PONIA HELSET. Taip, gal ir gerai parašyti. Bet vargšė panelė! Man atrodo, kad turėtumėte dar kartą su juo pasikalbėti.

REBEKA. Galbūt. O gal ir ne.

PONIA HELSET. Ne, nebūčiau pagalvojusi, kad galėtų įvykti toks dalykas!

REBEKA. O kaip Jums atrodė, kas bus, ponია Helset?

PONIA HELSET. Tiesą sakant, panele, maniau, kad pastorius Rosmeris yra garbingesnis vyras.

REBEKA. Garbingesnis?

PONIA HELSET. Taip, iš tikrųjų, sakau, ką galvoju.

REBEKA. Bet, mieloji, ką Jūs norite tuo pasakyti?

PONIA HELSET. Sakau kaip yra teisinga ir turėtų būti, panele. Neturėtų jis išsisukti tokiu būdu. Neturėtų.

REBEKA (*Žiūri į ją*). Paklauskite manęs, ponios Helset. Pasakykite man tiesiai ir nuoširdžiai, kaip Jums atrodo, kodėl aš išvažiuoju?

PONIA HELSET. Viešpatie dieve, iš būtinybės, panele. O taip, taip taip. Bet išties manau, kad negražu iš pastoriaus pusės. Mortensgordui atleido, nes jos vyras buvo gyvas. Todėl jie negalėjo susituokti, nors ir kaip būtų norėję. Bet pastorius, jis!

REBEKA (*Nežymiai nusišypsavo*). Argi Jūs galite taip pagalvoti apie mane ir pastorių Rosmerį?

PONIA HELSET. Niekad gyvenime. Na, turiu omeny, iki šios dienos.

REBEKA. Bet šiandien?

PONIA HELSET. Dabar, kai žmonės kalba, kokių baisių apie pastorių prirašyta laikraščiuje...

REBEKA. Mat kaip?

PONIA HELSET. Man atrodo, kad žmogus, galintis atsiversti į Mortensgordo religiją, toks žmogus gali padaryti, teisybę pasakius, bet ką.

REBEKA. Taip, gali būti. Bet kaip dėl manęs? Ką apie mane galėtumėte pasakyti?

PONIA HELSET. Apsaugok Dieve, panele. Nemanau, kad galima kažką dėl Jūsų sakyti. Manau, nėra lengva vienišai merginai atsakyti. Mes juk visi žmonės, panele Vest.

REBEKA. Tikra tiesa, ponios Helset. Visi mes esame žmonės. Ko klausotės?

PONIA HELSET (*Lėtai*). Jetau, man regis jis kaip tik dabar grįžta.

REBEKA (*Nusigandusi*). Tai vis tik! (*Ryžtingai*). Na taip. Tebūnie.

Johanasas Rosmeris įeina iš prieančio.

ROSMERIS (*Pamato bagažą ir atsisuka į Rebeką*). Ką visa tai reiškia?

REBEKA. Aš išvažiuoju.

ROSMERIS. Iškart dabar?

REBEKA. Taip. (*Poniai Helset*). Tai vienuoliktą valandą.

PONIA HELSET. Gerai, panele. (*Ji išeina į dešinę*).

ROSMERIS (*Po trumpos pauzės*). Kur tu važiuoji, Rebeka?

REBEKA. Su garlaiviu į šiaurę.

ROSMERIS. Į šiaurę? Ką tu veiksi šiaurėje?

REBEKA. Iš ten juk atvykau.

ROSMERIS. Bet ten nebėra tau ką veikti!

REBEKA. Ir čia neturiu dabar ką veikti.

ROSMERIS. Ką tu ketini daryti?

REBEKA. Nežinau. Tik noriu viską baigti.

ROSMERIS. Viską baigti?

REBEKA. Rosmersholmas mane sužlugdė.

ROSMERIS (*Suklūsta*). Taip manai?

REBEKA. Visiškai mane sužlugdė. Mano valia buvo tokia šviežia ir drąsi, kai čia atvykau. Dabar mane palenkė svetimi įstatymai. Nuo šios dienos abejoju, ar išdrįsčiau ko nors imtis.

ROSMERIS. Kodėl ne? Apie kokius įstatymus tu kalbi?

REBEKA. Brangus drauge, nekalbėkim dabar apie tai. Kaip toliau susiklostė reikalai tarp tavęs ir direktoriaus?

ROSMERIS. Mes susitaikėme.

REBEKA. Aha. Tai vis gi taip.

ROSMERIS. Jis pakvietė pas save visą mūsų senų draugų ratą. Jie privertė mane suprasti, kad protų taurinimo darbas visai man netinka. O tai dar ir iš savęs yra beviltiška. Daugiau į tai nebesileisiu.

REBEKA. Na taip, gal taip ir geriau.

ROSMERIS. Tu taip dabar sakai? Ar dabar tokia tavo nuomonė?

REBEKA. Priėjau prie tokios nuomonės. Šiomis dienomis.

ROSMERIS. Tu meluoji, Rebeka.

REBEKA. Meluoju?

ROSMERIS. Taip, tu meluoji. Tu niekada netikėjai manimi. Niekada netikėjai, kad šioje kovoje galėčiau pasiekti pergalę.

REBEKA. Maniau, kad mums kartu tai galėtų pavykti.

ROSMERIS. Netiesa. Manei, kad pati galėtum nuveikti ką nors didaus gyvenime. Kad galėtum pasinaudoti manimi, kad pasiektum tai, ko nori. Kad galėčiau būti naudingas tavo tikslams. Taip tu mažai.

REBEKA. Paklausk manęs, Rosmeri.

ROSMERIS (*Susmunka ant sofos*). Nereikia! Dabar viską matau iš esmės. Buvau tarsi pirštinė tavo rankose.

REBEKA. Paklausk manęs, Rosmeri. Pakalbėkim apie tai. Paskutinį kartą. (*Atsisėda ant kėdės prie sofos*). Nuvykusi į šiaurę planavau tau parašyti apie viską. Bet bus geriausia, jei dabar iškart viską sužinosi.

ROSMERIS. Ar dar yra dėl ko prisipažinti?

REBEKA. Svarbiausią dalyką.

ROSMERIS. Kokį svarbiausią dalyką?

REBEKA. Tai, apie ką tu nė nenutuokei. Tai nušvies visa kita.

ROSMERIS (*Purto galvą*). Nieko nesuprantu.

REBEKA. Tiesa, kad kadaise užmečiau savo tinklus, kad pakliūčiau į Rosmersholmą. Nes aš tikėjau, kad man pavyks čia susikurti savo laimę. Ar vienaip, ar kitaip, jei supranti.

ROSMERIS. Tu ir įvykdei, ko siekei.

REBEKA. Manau, kad anuomet galėjau pasiekti viską, ko tik būčiau norėjusi. Tada dar turėjau savo valią – drąsą ir nepriklausomą. Į nieką neturėjau atsižvelgti. Dėl nieko neturėjau atsisakyti savo kelio. Bet tuomet prasidėjo tai, kas palaužė mano valią ir visam gyvenimui mane taip apgailėtinau išgąsdino.

ROSMERIS. Kas prasidėjo? Kalbėk taip, kad tave suprasčiau.

REBEKA. Kai mane užplūdo ta laukinė, nesuvaldoma aistra. Ak, Rosmeri!

ROSMERIS. Aistra? Tave? Kam?

REBEKA. Tau.

ROSMERIS (*Stojasi*). Ką tai reiškia?

REBEKA (*Sustabdo jį*). Lik sėdėti, mielas. Papasakosiu daugiau.

ROSMERIS. Ką tu nori pasakyti? Kad mylėjai mane tokiu būdu?

REBEKA. Tada maniau, kad galiu tai vadinti meile. Maniau, kad tai meilė. Bet tai nebuvo meilė. Tai buvo laukinė, nesutramdoma aistra.

ROSMERIS (*Sunkiai kalba*). Rebeka, ar čia tikrai tu? Sėdi čia ir pasakoji tokius dalykus?

REBEKA. Taip, tik pagalvok, Rosmeri.

ROSMERIS. Tai todėl. Vadinasi paveikta tos aistros tu „veikei“, kaip pati tą įvardijai.

REBEKA. Mane tai užplūdo kaip audra jūroje. Viena tokių audrų, kurios pasitaiko pas mus ten, šiaurėje, žiemą. Ji tave pagauna ir nusineša su savimi kiek pajėgia. Neįmanoma jai pasipriešinti.

ROSMERIS. Tai ji nusinešė nelaimingą Beatę į malūno krioklį?

REBEKA. Taip, nes tuo metu vyko kova dėl gyvybės ir mirties – arba mano, arba Beatės.

ROSMERIS. Akivaizdu, kad tu buvai stipriausia Rosmersholme. Stipresnė nei aš ir Beatė kartu.

REBEKA. Pažinojau tave tiek, kad žinočiau, kad joks kelias tau nebus įveikiamas, jei neišsilaisvinsi ir faktiškai, ir dvasiškai.

ROSMERIS. Nesuprantu tavęs, Rebeka. Tu, visa tu, visas tavo elgesys man yra neįmenama mįslė. Juk aš dabar laisvas ir dvasiškai, ir faktiškai. Dabar esi visiškai prie savo tikslo, kurį iš pat pradžių buvai išsikėlusį. Ir nepaisant to!

REBEKA. Niekad nebuvau toliau nuo savo tikslo kaip dabar.

ROSMERIS. Ir nepaisant to, sakau tau, kai vakar paklausiau tavęs, paprašiau tavęs – būk mano žmona – tarsi apimta baimės sušukai, kad tai negali įvykti.

REBEKA. Aš sušukau iš nevilties.

ROSMERIS. Kodėl?

REBEKA. Nes Rosmersholmas pavogė mano jėgas. Čia mano drąsiai valiai buvo pakirpti sparnai. Ji sugadinta! Mano laikas, kai drįsau viskuo rizikuoti, jau praėityje. Rosmeri, praradau galią veikti.

ROSMERIS. Papasakok. Kaip?

REBEKA. Tai nutiko dėl gyvenimo su tavimi.

ROSMERIS. Bet kaip? Kaip?

REBEKA. Kai likau viena su tavimi ir kai tu tapai savimi.

ROSMERIS. Ir?

REBEKA. Nes tu nebuvai visiškai savimi tol, kol Beatė buvo gyva.

ROSMERIS. Deja, dėl to esi teisi.

REBEKA. Bet kai pradėjau su tavimi gyventi, tyloje, ramybėje, kai pradėjai su manimi be išlygų dalintis visomis savo mintimis, kiekviena savo nuotaika, tokia švelnia ir intymia – tuomet manyje įvyko didelis pasikeitimas. Supranti, po truputėlį. Beveik nepastebimai, bet, galų gale, taip triuškinančiai paliesdamas mano dvasios gelmes.

ROSMERIS. Ką tai reiškia, Rebeka?

REBEKA. Visas tas jausmas, bjauri, jusles atbukinanti aistra, ji visiškai mane paliko. Visos tos smarkios jėgos manyje tyliai nurimo. Mane užplūdo sielos ramybė – tokia, kokia būna ant šlaito, kuriame peri paukščiai, kai vidurnaktį pas mus šiaurėje šviečia saulė.

ROSMERIS. Paaiškink geriau. Viską, ką turi.

REBEKA. Daugiau nelabai yra ką pasakyti. Tik tai, kad tada manyje užgimė meilė. Didelė, nesavanaudė meilė, kuri pasitenkino tokiu gyvenimu drauge, koks buvo tarp mūsų.

ROSMERIS. Ak, jei būčiau nors kiek nutuokęs apie tai!

REBEKA. Geriau kaip yra. Vakar, kai paklausei manęs, ar būsiu tavo žmona, sušukau iš džiaugsmo.

ROSMERIS. Taip, argi ne taip, Rebeka? Man irgi atrodė, kaip taip buvo.

REBEKA. Taip, vieną akimirką. Užsimiršus. Mano senoji, drąsioji valia norėjo vėl būti laisva. Bet dabar ji nebeturi jokios galios. Ji prarasta visiems laikams.

ROSMERIS. Kaip gali paaiškinti tai, kas tau nutiko?

REBEKA. Tai Rosmerių giminės požiūris į gyvenimą – arba tavo požiūris į gyvenimą – užkrėtė mano valią.

ROSMERIS. Užkrėtė?

REBEKA. Ir susargdino. Primetė įstatymus, kurie anksčiau man negaliojo. Tu, gyvenimas su tavimi, padarė mano dvasią taurią.

ROSMERIS. Ak, jei galėčiau tuo patikėti!

REBEKA. Gali būti dėl to tikras. Rosmeriškas požiūris į gyvenimą taurina sielas. Bet... (*Purto galva*). Bet, bet...

ROSMERIS. Bet kas?

REBEKA. Bet jis nužudo laimę.

ROSMERIS. Kaip tu taip kalbi, Rebeka?

REBEKA. Bent jau mano.

ROSMERIS. Gerai, bet ar esi visiškai tikra? Jeigu dabar tavęs vėl paprašyčiau? Maldaučiau tavęs?

REBEKA. Ak, mielas, daugiau apie tai nekalbėk! Tai neįmanoma! Turi, Rosmeri, žinoti apie mano praeitį.

ROSMERIS. Kažką daugiau nei esi papasakojusi?

REBEKA. Taip. Kai ką kito ir kai ką daugiau.

ROSMERIS (*Nežymiai šypsosi*). Ar ne keista, Rebeka? Tik pagalvok, ši mintis ne kartą buvo šovusi man į galvą.

REBEKA. Buvo? Ir vis vien? Nepaisant nieko?

ROSMERIS. Niekada tuo netikėjau. Tik pagalvodavau, žaidžiau su ta mintimi.

REBEKA. Jeigu nori, galiu viską tau iškart papasakoti.

ROSMERIS (*Nutraukia ją*). Ne, ne! Nė žodžio nenoriu girdėti. Kad ir ką pasakytum – tokius dalykus noriu pamiršti.

REBEKA. O aš ne.

ROSMERIS. Ak, Rebeka!

REBEKA. Taip, siaubingiausias dalykas ir yra tai, kad visa gyvenimo laimė man siūloma, bet yra taip, kad mano pačios praeitis neleidžia man jos priimti.

ROSMERIS. Rebeka, tavo praeitis yra mirusi. Ji tavęs nebeliečia. Ji nebeturi jokio ryšio su tavimi, kokia dabar esi.

REBEKA. Ak, mielas, čia tik žodžiai. Kaip su nekaltumu? Iš kur jo gausiu?

ROSMERIS (*Sunkiai*). Taip, taip. Nekaltumas.

REBEKA. Taip, nekaltumas. Jame yra laimė ir džiaugsmas. Juk tokį mokymą ketinai realizuoti tuose žmonėse, kuriuos norėjai padaryti laimingais, kilmingais žmonėmis.

ROSMERIS. Ak, nepamink man apie tai. Tai buvo tik ne iki galo apgalvota svajonė. Skubotas pasiūlymas, kuriuo pats nebetikiu. Žmonių neįmanoma padaryti kilmingais išorinėmis priemonėmis.

REBEKA (*Lėtai*). O ką manai dėl ramios meilės?

ROSMERIS (*Susimąstęs*). Taip, tai būtų didis dalykas. Manau, vos ne pats nuostabiausias dalykas gyvenime, jei taip nutiktų. (*Neramiai sujuda*). Bet kaip man iki galo atsakyti į šį klausimą? Išsiaiškinti iš esmės?

REBEKA. Ar netiki manimi, Rosmeri?

ROSMERIS. Ak, Rebeka, kaip galiu tavimi visiškai patikėti? Tavimi, kuri gyvendama čia taip neapsakomai daug nuslėpei ir užmaskavai? Dabar seki naują istoriją. Pasakyk atvirai, ar nesislepia po ja koks nors tikslas? Gal nori tuo kažką pasiekti? Aš juk mielai padarysiu dėl tavęs viską, ką galiu.

REBEKA (*Grąžo rankas*). Ak, ta žudanti dvejonė! Rosmeri, Rosmeri!

ROSMERIS. Taip, ar ne siaubinga? Bet nieko negaliu su savimi padaryti. Niekad neišsivaduosiu iš šitos dvejonės. Niekada nebūsiu tikras, kad nuoširdžiai ir tyrai mane myli.

REBEKA. Bet argi nėra nieko tavo viduje, kas tau paliudytų, kad manyje įvyko didelis pasikeitimas! Ir tą pasikeitimą sukėlei tu – tu vienas!

ROSMERIS. Ak! Aš nebetikiu savo galia pakeisti žmones. Daugiau jokiais klausimais savimi nebespasitikiu. Nebetikiu nei savimi, nei tavimi.

REBEKA (*Žiūri niūriai į jį*). Kaip tuomet tu gyvensi savo gyvenimą?

ROSMERIS. To pats nesuprantu. Negaliu įsivaizduoti. Nemanau, kad galėsiu nugyventi savo gyvenimą. Nežinau ir nieko, dėl ko būtų verta gyventi.

REBEKA. Ak, gyvenimas! Jame yra atsinaujinimo galia. Laikykimės gyvenimo. Paliksime jį pakankamai greitai.

ROSMERIS (*Nervingai pašoka*). Tada gražink man tikėjimą! Tikėjimą tavimi, Rebeka! Tikėjimą tavo meile! Įrodymų! Man reikia įrodymų!

REBEKA. Įrodymų? Kaip aš galiu tau pateikti kokių nors įrodymų?

ROSMERIS. Privalai! (*Pereina per kambarį*). Aš nepakelsiu šitos vienišos, baisios tuštumos, šitos, šitos...

Stipriai pabeldžia į prieškambario duris.

REBEKA (*Pakyla nuo kėdės*). Ar girdėjai?

Atsidaro durys. Įeina Ulrikas Brendelis. Jis apsvilkęs baltais marškiniais, juodu paltu, gerais aukštais auliniais. Išskyrus šiuos drabužius apsirengęs kaip praeitą kartą. Atrodo sumišęs.

ROSMERIS. Čia Jūs, pone Brendeli?

BRENDELIS. Johanesai, mano berniuk, atėjau pasakyti tau sudie!

ROSMERIS. Kur Jūs vyksite taip vėlai?

BRENDELIS. Žemyn nuo kalvos.

ROSMERIS. Kaip tai?

BRENDELIS. Dabar jau trauksiu namo, mano brangus mokiny. Pasiilgau namuose laukiančios didžios tuštumos.

ROSMERIS. Kažkas Jums nutiko, pone Brendeli? Kas yra?

BRENDELIS. Tai tu pastebi pasikeitimą? Taip, turėtum. Kai praeitą kartą įžengiau į šią salę, stovėjau prieš tave kaip turtingas žmogus ir plekšnojau per kišenę.

ROSMERIS. Tikrai? Aš ne visai suprantu...

BRENDELIS. Bet toks, kokį matai mane šiandakt, esu nuverstas karalius, stovintis ant savo sudegintos pilies pelenų.

ROSMERIS. Jei galiu kuo nors Jums padėti...

BRENDELIS. Tu išlaikei savo vaikišką širdį, Johanesai. Ar suteiktum man paskolą?

ROSMERIS. Taip, taip, mielai!

BRENDELIS. Ar perleistum idealą ar du?

ROSMERIS. Ką sakote?

BRENDELIS. Porą nebetinkamų idealų. Padarytum gerą darbą. Nes dabar esu ištuštintas, mano brangus berniuk. Be cento ir basas.

REBEKA. Ar neskaitėte savo paskaitų?

BRENDELIS. Ne, žavioji panele. Ką Jūs manote? Kai tik buvau pasiruošęs ištuštinti savo gausybės ragą, padariau skausmingą atradimą, kad esu bankrutavęs.

REBEKA. Bet kaip visi Jūsų neužrašyti darbai?

BRENDELIS. Dvidešimt penkerius metus sėdėjau kaip koks gobšuoelis ant savo užrakintos pinigų skrynios. O vakar, kai ją atidariau ir norėjau ištraukti lobį, jo nebebuvo. Laiko girnos sumalė jį į dulkes. Ten nebuvo visiškai nieko, nė šnipšto nerasta.

ROSMERIS. Bet ar esate visiškai tuo tikras?

BRENDELIS. Šiame klausime nėra vietos abejonėms, mano numylėtini. Prezidentas mane dėl to įtikino.

ROSMERIS. Prezidentas?

BRENDELIS. Na taip, jo ekscelencija. Ganz nach Belieben⁸.

ROSMERIS. Bet ką turite omenyje?

BRENDELIS. Žinoma, kad Pederį Mortensgordą.

⁸ (vok.) Kaip Jums labiau patinka.

ROSMERIS. Ką?

BRENDELIS (*Paslaptingai*). Ša, ša, ša! Pederis Mortensgordas yra ateities vadas ir ponas. Nesu niekados buvęs didingesnėje akivaizdoje. Pederiui Mortensgordui turi visagalio ypatybę. Jis gali elgtis taip, kaip nori.

ROSMERIS. Ak, nedirščiau taip manyti.

BRENDELIS. Taip, mano berniuk! Nes Pederis Mortensgordas niekad nenori daugiau nei gali. Pederis Mortensgordas gali nugyventi gyvenimą be idealų. O tai, patikėk manimi, būtent tai yra veiklos ir pergalės didžioji paslaptis. Tai viso pasaulio išminties suma. Basta⁹!

ROSMERIS (*Tyliai*). Dabar suprantu, kad išeinatė iš čia didesnis vargšas nei atėjote.

BRENDELIS. Bien¹⁰! Tuomet imk das Beispiel¹¹ iš savo seno mokytojo. Ištrink viską, ką jis tau į galvą sudėjo. Nestatyk savo tvirtovės ant nestabilaus pagrindo. Ir saugokis, žiūrėk, kur eini, prieš remdamasis šiuo žaviu padaru, kuris saldina tavo gyvenimą čia.

REBEKA. Ar Jūs kalbate apie mane?

BRENDELIS. Taip, mano viliojanti undine.

REBEKA. Kodėl manimi nederėtų remtis?

BRENDELIS (*Žengia žingsnį artyn*). Aš drįstu pasakyti, kad mano buvęs mokinys turi gyvenimo tikslą, kuris turi pasiekti pergalę.

REBEKA. Ir?

BRENDELIS. Pergalė jam garantuota. Bet, būtina pažymėti, su viena neišvengiama sąlyga.

REBEKA. Kokia?

BRENDELIS (*Paima atsargiai ją už riešo*). Kad moteris, kuri ją myli, su džiaugsmu nueitų į virtuvę ir nusikirstų savo gražų, rausvai baltą mažąjį pirštelį – čia, štai čia ties viduriniu sąnariu. Be to, toji paskelbtoji mylinti moteris taip pat džiaugsmingai nusirėžtų išskirtinai puikiai išformuotą kairiąją ausį. (*Paleidžia ją ir atsisuka į Rosmerį*). Viso, mano pergalingasis Johanesai.

ROSMERIS. Ar eisite dabar? Nakties tamsoje?

⁹ (it.) Viskas!

¹⁰ (pranc.) Gerai.

¹¹ (vok.) Pavyzdys.

BRENDELIS. Nakties tamsa geriausiai tinka. Ramybė su jumis. (*Jis išeina*).

Kuri laiką svetainėje tylu.

REBEKA (*Sunkiai kvėpuoja*). Ak, kaip čia slogu ir tvanku.

Ji nueina prie lango, atidaro ir stovi prie jo.

ROSMERIS (*Atsisėda ant krėslo prie krosnies*). Vis tik kitaip nebus, Rebeka. Suprantu tą. Turi išvykti.

REBEKA. Taip, nematau kito pasirinkimo.

ROSMERIS. Pasimėgaukime paskutine akimirka. Ateik pas mane ir prisėsk šalia.

REBEKA (*Ateina ir atsisėda ant sofos*). Ko iš manęs nori, Rosmeri?

ROSMERIS. Pirmiausia noriu pasakyti, kad tau nereikia nerimauti dėl savo ateities.

REBEKA (*Šypsosi*). Aha. Mano ateities.

ROSMERIS. Aš numačiau visas galimybes. Seniai. Kad ir kas nutiktų, tu būsi aprūpinta.

REBEKA. Ar tą dėl manęs padarei, mielas?

ROSMERIS. Galėjai pati numanyti, kad taip bus.

REBEKA. Seniai buvo tokia diena, kad būčiau pagalvojusi apie kažką tokio.

ROSMERIS. Na, taip. Tu juk galvoji, kad tarp mūsų kitaip nebus nei kad buvo.

REBEKA. Taip, man taip atrodė.

ROSMERIS. Aš taip pat. Bet jei manęs nebeliktų...

REBEKA. Ak, Rosmeri, gyvensi ilgiau nei aš,

ROSMERIS. Mano vargšas gyvenimas yra mano rankose.

REBEKA. Ką tu kalbi? Juk tu negalvoji...?

ROSMERIS. Ar tau atrodo, kad būtų labai keista? Po to apgailėtino, apverktino nuosmukio, kurį iškentėjau! Aš, norėjęs, kad mano gyvenimo tikslas vestų į pergalę... Ir štai aš, apleidęs viską, dar nė iš tikrųjų neprasidėjus mūšiui.

REBEKA. Atnaujink kovą, Rosmeri! Tik pabandyk ir pamatysi kaip triumfuosi. Tu kilnumą nuteiksi šimtams, tūkstančiams sielų. Tik pamėgink!

ROSMERIS. Rebeka, aš – žmogus, kuris nebetiki savo paties gyvenimo tikslu.

REBEKA. Bet juk tavo gyvenimo tikslas atlaikė išbandymą. Bent jau vieną žmogų tu padarei kilmingu. Mane, kol būsiu gyva.

ROSMERIS. Kad aš drįsčiau tavim dėl to patikėti.

REBEKA (*Grąžo rankas*). Bet, Rosmeri, negi niekas, niekas, nepriverstų tavęs tuo patikėti?

ROSMERIS (*Krūpteli tarsi išsigandęs*). Nekalbėk apie tai! Nieko daugiau, Rebeka! Daugiau nė žodžio!

REBEKA. Atvirksčiai, būtent apie tai mums reikia kalbėti. Ar žinai, kas galėtų uždusinti dvejonę? Nes aš nieko gyvenime nebežinau.

ROSMERIS. Tau pačiai geriau, kad nežinai. Mums abiem geriau.

REBEKA. Ne, ne, ne – man taip netinka. Jei žinai ką nors, kas išteisintų mane tavo akyse, tuomet turiu teisę pareikalauti, kad tą pasakytum.

ROSMERIS (*Tarsi elgtųsi prieš savo valią*). Gerai, pažiūrėkime. Tu sakai, kad tavyje esama didelės meilės. Kad mano dėka tavo dvasia tapo kilnesnė. Ar taip? Ar viską įvertinai? Ar mums peržiūrėti tavo paskaičiavimą? Ar peržiūrėti?

REBEKA. Aš tam pasiruošusi.

ROSMERIS. Ar man jau pradėti?

REBEKA. Kaip nori. Kuo greičiau, tuo geriau.

ROSMERIS. Tuomet sakyk, Rebeka, ar tu dėl manęs dar šįvakar... (*Nepabaigia sakinio*). Ak, ne, ne, ne!

REBEKA. Taip, Rosmeri! Taip, taip! Pasakyk ir pamatysi.

ROSMERIS. Ar turi pakankamai drąsos, ar esi pasirengusi, ar padarytum tą su džiaugsmu kaip Ulrikas Brendelis sakė? Ar dėl manęs šiandakt su džiaugsmu pasirinktum tą patį kelią, kurį pasirinko Beatė?

REBEKA (*Palengva atsikelia nuo sofos ir ištaria vos girdimai*). Rosmeri!

ROSMERIS. Taip, mieloji, nepaliausiu savęs to klausti, kai išvyksi. Kiekvieną mielą dienos valandą grįšiu prie šito klausimo. Ak, rodos, išties tave matau. Tu stovi ant tiltelio. Jo viduryje. Dabar tu persisveri per turėklą! Tau apsisuka galva, kai pajunti krioklio trauką! Ne. Tu atsitrauki. Neišdrįsti padaryti to, ką ji išdrįso.

REBEKA. Bet jeigu man užtektų drąsos? Ir pasirengimo su džiaugsmu tą padaryti? Kas tada?

ROSMERIS. Tada turėčiau tavimi patikėti. Tada turėčiau atgauti tikėjimą savo gyvenimo tikslu. Tikėjimą savo gebėjimu taurinti žmonių sielas. Tikėjimą žmogaus sielos gebėjimu tapti kilnia.

REBEKA (*Lėtai paima savo šalį, užsimeta jį ant galvos ir valdydamasi sako*). Tu atgausi savo tikėjimą.

ROSMERIS. Ar turi tam, Rebeka, drąsos? Ar esi pasirengusi?

REBEKA. Galėsi spręsti rytoj arba vėliau, kai mane sužvejos.

ROSMERIS (*Griebiasi už galvos*). Kokia baisi pagunda!

REBEKA. Nenoriu likti ten gulėti ilgiau negu reikia. Turi pasirūpinti, kad mane rastų.

ROSMERIS (*Pašoka*). Bet juk visa tai kliedesiai. Keliauk sau arba pasilik! Ir šįkart patikėsiu vien tik tavo žodžiu.

REBEKA. Kalbos, Rosmeri. Jokio bailumo ir atsitraukimo vėl! Kaip tu po šios dienos gali patikėtu vien tik mano žodžiu?

ROSMERIS. Bet aš nenoriu matyti tavo pralaimėjimo, Rebeka.

REBEKA. Nebus jokio pralaimėjimo.

ROSMERIS. Bus. Tu niekad negalėtum pasielgti kaip Beatė.

REBEKA. Tau taip atrodo?

ROSMERIS. Ne. Tu – ne Beatė. Tu nesi pavaldi iškreiptam gyvenimo suvokimui.

REBEKA. Bet dabar aš esu pavaldi rosmeriškam gyvenimo supratimui. Kuo nusikaltau – turėčiau atpirkti.

ROSMERIS (*Žiūri į ją įdėmiai*). Ar tokia tavo pozicija?

REBEKA. Taip.

ROSMERIS (*Ryžtingai*). Ką gi. Tuomet ir aš pavaldus mūsų emancipuotam požiūriui į gyvenimą, Rebeka. Mums nėra teisėjų. Todėl turim būti patys sau teisėjais.

REBEKA (*Nesupranta jo*). Tai taip pat tiesa. Taip pat. Mano išėjimas išgelbės tavyje geriausia.

ROSMERIS. Ak, manyje nėra ko gelbėti.

REBEKA. Yra. Bet aš nuo šios dienos būsiu kaip jūros trolis, kuris, užsikabinęs už tavo laivo, kliudo judėti pirmyn. Turiu trauktis už borto. Ar turėčiau šiam gyvenime šliaužti paskui nužalotą gyvenimą? Laikytis ir vis mąstyti apie laimę, kurią man apkartino mano praeitis? Turiu pasitraukti iš žaidimo, Rosmeri.

ROSMERIS. Jei tu pasitrauksi, pasitrauksiu su tavimi.

REBEKA (*Vos pastebimai šypsosi, žiūri į jį ir lėtai kalba*). Gerai, eik drauge ir būk liudytoju..

ROSMERIS. Sakau tau – pasitrauksiu su tavimi.

REBEKA. Iki tiltelio, gerai. Juk niekad neišdrįsti ant jo užlipti.

ROSMERIS. Tu pastebėjai?

REBEKA (*Liūdnu ir lūžtančiu balsu*). Taip, todėl mano meilė prarado viltį.

ROSMERIS. Rebeka, dedu savo ranką tau ant galvos. (*Tą ir padaro*). Ir imu tave savo teisėta žmona.

REBEKA (*Griebia už abiejų jo rankų ir nulenkia galvą prie jo krūtinės*). Ačiū, Rosmeri. (*Paleidžia jo rankas*). O dabar su džiaugsmu einu.

ROSMERIS. Vyras ir žmona eina drauge.

REBEKA. Tik iki tiltelio, Rosmeri.

ROSMERIS. Ir ant jo. Tiek, kiek tu, tiek ir aš. Dabar drįstu taip pasielgti.

REBEKA. Ar tu visiškai tikras, kad šis kelias tau geriausias?

ROSMERIS. Žinau, kad jis vienintelis.

REBEKA. O jei pats save apgaudinėji? Jei čia tik iliuzija? Vienas iš Rosmersholmo žirgų?

ROSMERIS. Gali būti. Nuo jų nepabėgsi – mes, iš čia kilę.

REBEKA. Tuomet pasilik!

ROSMERIS. Vyras turi sekti savo žmoną, o žmona – vyrą.

REBEKA. Gerai, pasakyk tuomet kaip yra? Ar tu mane seki? Ar aš seku tave?

ROSMERIS. To niekada iki galo neišsiaiškinsime.

REBEKA. Bet aš labai norėčiau tą žinoti.

ROSMERIS. Mes sekam vienas kitą, Rebeka. Aš tave, o tu – mane.

REBEKA. Aš beveik su tavim sutinku.

ROSMERIS. Nes dabar mes du esam vienas.

REBEKA. Taip. Dabar esam vienas. Eime! Eikime su džiaugsmu.

Jie išeina pro prieškambario duris susikibę už rankų ir matosi, kad pasuka į kairę. Durys lieka atviros jiems išėjus.

Kurį laiką svetainėje tuščia. Tada dešines duris atidaro Ponia Helset.

PONIA HELSET. Panele, jau vežimas... (*Apsidairo*). Nėra? Išėjo kartu tokiu metu? Kaip čia taip? Hm! (*Nueina į prieškambarį, apsižvalgo, grįžta atgal*). Ant suolo nėra. O ne, ne. (*Prieina prie lango ir pažvelgia į lauką*). Jergau! Baltuoja ten! Kaip gyva esu, jie stovi abu ant tiltelio! Atleisk mums, dieve, nusidėjėliams! Ar jie neapsikabina? (*Garsiai sušunka*). Ak, už turėklo. Abudu! Į krioklį! Gelbėkit! Gelbėkit! (*Jos keliai dreba, ji tirtėdama remiasi į kėdės atkaltę ir vos išspaudžia žodžius*). Ne. Nėr čia pagalbos. Velionė juos pasiėmė.